

2014
ročník 66

3

9 770011 232004 03

Cena 40 Kč

čtenář

M Ě S Í Č N Í K P R O K N I H O V N Y

1

2

3

- 83** TÉMA
Vzdělávání dospělých jako výzva pro knihovny
✦ Michal Šerák
- 90** Zhodnocení roadshow *Quo vadis, knihovno? 2013*
✦ Pavlína Lonská
- 93** AUTOMAT KNIHOVNA s RNDr. Tomášem Řehákem
„Není to chvilková móda, která se přezene a zase
,bude dobře' – e-knihy tady jsou a budou...“
✦ Jan Kaňka
- 98** Digitalizace regionální literatury
v Moravskoslezském kraji ✦ Monika Oravová
- 101** Historická bibliografie – významný pramen
historiografie ✦ Václava Horáková, Kristina Rexová
- 103** KNIHOVNÁM V MALÝCH OBCÍCH...
Knihovna městyse Křemže ✦ Daniela Wimmerová
- 106** PRÁVNÍ PORADNA
Slučitelnost pracovního poměru a práce mimo
pracovní poměr ✦ Adam Biňovec
- 108** ZE ČTENÁŘOVA DENÍKU...
Kladno pohádkové ✦ Jiří Mika
- 110** POSTŘEHY – NÁZORY
Moje knihovnické trapasy ✦ Ludmila Bartoňová
- 111** Kavárna a knihovna Mezi Řádky
✦ Radka Prokopová
- 112** Z POKLADŮ... Institutu umění – Divadelního ústavu
Audiotéka s tematikou divadelní ✦ Milan Černý
- 113** INSPIRACE Z KNIHOVEN
Křeček v knihovně ✦ Jarmila Burešová
- 116** PSALO SE JINDE
- 117** LITERÁRNÍ VÝROČÍ na duben
- 118** SYLVA ŠIMSOVÁ SE HLÁSÍ Z ANGLIE
- 119** ZE SVĚTA
- 120** NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNIČKÉ
LITERATURY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR

- 1 Digitalizace regionální literatury (str. 98)
2 Kladno pohádkové (str. 108)
3 Kavárna a knihovna Mezi Řádky (str. 111)

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace Středočeského kraje,
ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková

Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Tel.: 312 813 154 (Lenka Šimková)

Tel.: 312 813 138 (Olga Vašková)

e-mail: ctenar@svkkl.cz; ctenar.vaskova@svkkl.cz;

redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

Ing. Jiří Mika (předseda), PhDr. Ladislav Kurka,

Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter,

Mgr. Renáta Salátová, Jiřina Soukupová,

PhDr. Vladimíra Švorcová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje

A.L.L. production, s. r. o., Ve Žlábku 1800/77, Hala 7A,

193 00 Praha 9 – Horní Počernice,

tel.: 234 092 811 (sekretariát), e-mail: info@predplatne.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s.

– drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.;

B. Welemínová – PERIODIKA.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím

poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou

s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98

Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč

(dvojčíslo 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Perma-

nent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34,

tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209,

e-mail: herslova@lkpermanent.sk

Cena jednoho čísla 1,992 €, roční předplatné 22,572 €

(dvojčíslo 2,656 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR

Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo

zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 7. 3. 2014.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- ✦ TOPIC: Adult education as a challenge for libraries *Michal Šerák* |83
- ✦ Quo vadis, library? 2013 roadshow – an assessment
Pavlína Lonská |90
- ✦ AUTOMATIC LIBRARY with RNDr. Tomáš Řehák,
Director of the Prague Municipal Library: “It’s not just a fleeting
fashion that will pass and then everything will be okay – e-books
are here to stay...” (final part of interview from 2/2014) *Jan Kaňka* |93
- ✦ Digitization of regional literature in the Moravian-Silesian region
Monika Oravová |98
- ✦ Historical bibliography – an important historiographical source
Václava Horáková, Kristina Rexová |101
- ✦ LIBRARIES IN SMALL MUNICIPALITIES:
Krems library *Daniela Wimmerová* |103
- ✦ LEGAL ADVICE: Compatibility between main employment
and other work *Adam Biňovec* |106
- ✦ READER’S DIARY... Fairy-tale Kladno *Jiří Mika* |108
- ✦ INSIGHTS – OPINIONS: My library embarrassments
Ludmila Bartoňová |110
- ✦ Cafe and library Between Lines *Radka Prokopová* |111
- ✦ FROM THE TREASURES of the Arts and Theatre Institute:
Theatre audio library *Milan Černý* |112
- ✦ INSPIRATION FROM LIBRARIES: “Hamster” at the library
(and reader satisfaction) *Jarmila Burešová* |113
- ✦ REGULAR FEATURES

AUS DEM INHALT

- ✦ DAS THEMA: Die Erwachsenenbildung als eine Herausforderung
für Bibliotheken *Michal Šerák* |83
- ✦ Quo vadis, Bibliothek? 2013 – eine Bewertung der Wahlkampftour
Pavlína Lonská |90
- ✦ AUTOMAT BIBLIOTHEK mit RNDr. Tomáš Řehák,
dem Stadtbibliothekdirektor in Prag: „Es ist keine momentane Mode,
die schnell umbraust und dann schon alles in Ordnung ist.
– E-Bücher da sind und auch in der Zukunft werden...“
(Gesprächbeendung aus 2/2014) *Jan Kaňka* |93
- ✦ Digitalisierung der Regionalliteratur in der Mährisch-schlesische
Region *Monika Oravová* |98
- ✦ Historische Bibliographie – eine bedeutende Geschichtsschreibung
Quelle *Václava Horáková, Kristina Rexová* |101
- ✦ FÜR DIE BIBLIOTHEKEN IN KLEINEN DÖRFEN:
Bibliothek in der Minderstadt Krems *Daniela Wimmerová* |103
- ✦ RECHTSBERATUNSTELLE: Die Vereinbarkeit von Arbeit
und Arbeitsverhältnis abseits der Beschäftigung *Adam Biňovec* |106
- ✦ AUS DEM LESERTAGESBUCH... Märchenkladno *Jiří Mika* |108
- ✦ BEMERKUNGEN – ANSICHTE: Meine bibliothekarische
Peinlichkeiten *Ludmila Bartoňová* |110
- ✦ Das Café und die Bibliothek zwischen den Zeilen *Radka Prokopová* |111
- ✦ AUS GEHEMNISE die Kunstinstitut: Audiobücher mit
Theaterthematik *Milan Černý* |112
- ✦ INSPIRATIONEN AUS BIBLIOTHEKEN: „Der Hamster“
in der Bibliothek (über die Leserszufriedenheit) *Jarmila Burešová* |113
- ✦ STÄNDIGE SPALTEN

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, na konci února proběhla v prostorách Klementina tisková konference, která seznámila novináře, a jejich prostřednictvím následně veřejnost, s výsledky výzkumu *České děti jako čtenáři v roce 2013*, který připravila Národní knihovna ČR a jehož praktickou část provedla agentura Mediaresearch, a. s. Protože i my se v dalších číslech *Čtenáře* budeme zjištěným údajům věnovat, dovoluji si jen několik postřehů, které se týkají vztahu dětí ke čtení a ke knihovně. Pro vás možná nebude tolik překvapivá, ale i tak určitě potěšující, následující zpráva. V dotazování 90 % dětí uvedlo, že na knihovně nejvíce oceňují hodné knihovnický, 86 % dětí hledá v knihovnách klid a 77 % nabídku knih. Z výzkumu dále vyplynulo, že děti se do knihoven nejčastěji dostanou zásluhou rodičů (52 %) a že čtení dospělých v rodině a vyšší vzdělání alespoň jednoho z rodičů významnou měrou pozitivně ovlivňuje dětské čtenářství. Nejsou to fakta nijak neočekávaná, přesto je důležité je v dnešní společnosti často připomínat.

A právě o vzdělávání dospělých je první příspěvek v březnovém *Čtenáři*, čímž si dovoluji průzkum opustit a zaměřit k aktuálnímu číslu časopisu. Autor v tématu popisuje potenciál knihoven jako vzdělávacích institucí, ale i bariéry, se kterými se v této oblasti potýkají. Poměrně obsáhlé zamyšlení je zajímavým vzhledem do této problematiky.

Vím, že málokterý časopis čtou čtenáři postupně od začátku do konce, ale při sestavování *Čtenáře* se dlouhodobě jistým způsobem snažíme o propojování jednotlivých příspěvků. V dokončení rozhovoru s dr. Řehákem tak například zazní vyjádření o důležitosti a přínosu regionálních digitalizačních projektů, aby tato slova potvrdil hned následující článek z Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě. Je to jen malá ukázka toho, že ačkoli se nevěnujeme monotematickým číslům, tak se mnohdy podaří určitou obsahovou linku zachytit. Některé konotace vznikají samozřejmě i náhodou, protože v každém oboru se témata vzájemně prolínají.

Přeji vám krásný Březen – měsíc čtenářů, kouzelné dubnové Nocování s Andersenem a mnoho milých a příjemných náhod (které ale ve skutečnosti vůbec nebyjí náhodami...).

Lenka Šimková

Městská knihovna v Třebíči pořádá jednoduchý seminář **Zvukové knihy v roce 2014**, který je určen pracovníkům zvukových oddělení a oddělení, kde pracují se zdravotně postiženými čtenáři. Seminář se uskuteční **8. 4. 2014**, program i přihláška jsou na stránkách http://www.knihovnatr.cz/cze/kalendar-akci/zvukove-knihy-v-roce-2014__3203/.

Ve dnech **9. a 10. 4. 2014** se v Městské knihovně Děčín uskuteční **Workshop pro pracovníky metodických oddělení veřejných knihoven**. V pořadí druhý seminář s touto tematikou nabídne zajímavé přednášky, informace, novinky, možnost setkání, diskuse a ukázky dobré praxe pro všechny účastníky, které metodická činnost knihoven zajímá.

Soutěžní přehlídka **OKnA** (O knihovnických aktivitách), kterou organizuje Klub dětských knihoven SKIP, proběhne **15. a 16. 4. 2014** v Knihovně města Hradce Králové. Cílem této aktivity je prezentovat a ocenit nejlepší programy pro děti a mládež v knihovnách, sdílet příklady dobré praxe a inspirovat se navzájem. Informace a materiály i z předchozích ročníků jsou k dispozici na webu <http://www.kdk.munovapaka.cz/>.

Již 12. ročník konference **Současnost literatury pro děti a mládež** připravuje Krajská vědecká knihovna v Liberci ve spolupráci s českou sekci IBBY, společně s Katedrou českého jazyka a literatury Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci. Konference na téma *2 x 101 knih aneb Jak formulovat kánon světových českých děl pro děti a mládež* se uskuteční **23. a 24. dubna 2014**. Přihláška a další důležité dokumenty jsou na stránkách <http://www.kvkl.cz/projekty-konference/26-kalendar-udalosti/pro-knihovny/2018-soucasnost-literatury>.

NEUŠLO NÁM

Nakladatelství Host vydalo publikaci Jiřího Trávnicka *Knihy a jejich lidé. Čtenářské životopisy*, která je výsledkem kvalitativní linie výzkumů čtenářů a čtení, jimž se autor věnuje od roku 2009. První svazek čtenářských biografii obsahuje třiatřicet čtenářských životopisů lidí, kteří se významně podílejí na utváření knižní kultury v naší zemi. Jsou mezi nimi spisovatelé, nakladatelé, překladatelé, editoři, knihkupci, ale i propagátoři knih a čtení, literární kritici a vědci, knihovníci a další.

Vzdělávání dospělých jako výzva pro knihovny

ÚVOD

Vzdělávání dospělých se v prostředí České republiky dlouhodobě nachází v paradoxní situaci. Na jedné straně je stále více deklarativně oceňován jeho přínos pro rozvoj jedince i celé společnosti a účast na edukačních aktivitách i v pozdějších fázích života se stává běžným jevem. Na straně druhé je vzdělávání dosud mnohými jedinci, podniky i politickými subjekty chápáno jako zbytečný statek a participace na něm je v kontextu ekonomické nejistoty utlumována. V rámci veřejné politiky je navíc zohledňováno výrazně selektivně a stát k němu přistupuje převážně utilitárně, přičemž prioritou je vzdělávání spjaté s oblastí profesního uplatnění. Pokud je vzdělávání dospělých tematizováno, neděje se tak pro ocenění jeho vnitřní hodnoty, ale ceněn je jeho potenciál přispívat k realizaci cílů ekonomické politiky a v menší míře i politiky sociální.

KONCEPT CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ

Aktivní zapojení do procesu celoživotního učení (se) nabývá v současné společnosti stále více charakteru nutnosti. Celkový pohled na funkce a cíle edukace prochází v posledních desetiletích celou řadou zásadních proměn. Radikálně se mění především jeho koncepte, kdy jsou všechny možnosti učebního procesu chápány holisticky, tj. jako jediný propojený celek, který dovoluje rozmanité a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním, a který umožňuje získávat stejné kvalifikace a kompetence různými cestami a kdykoli během života (Palán, 2002). Důraz je kladen na širokou variabilitu cesty za znalostmi a dovednostmi nabývajících podoby homogenního celku, kdy se kromě učení *formálního* (v rámci školského systému) oceňuje i edukace *neformální* (veřejné kurzy, podnikové vzdělávání) a *informální* (samostudium, nezáměrné učení). Učení je pak pojímáno nejen jako *celoživotní* (lifelong learning), ale rovněž jako *všeživotní* (lifewide learning), probíhající bez ohledu na místo, čas či formu (*Memorandum o celoživotním učení*, 2000).

V duchu rozšířených požadavků na flexibilitu je akcentována nutnost neustálého rozvoje jedince a i individuální aktivity v rámci celoživotního učení tak nabývají charakteru nezbytnosti. Edukační realita proto stále výrazněji rezignuje na svůj formální charakter a posouvá se směrem k individualitě a obecné přístupnosti pro široké vrstvy obyvatel. Učení se dnes již stává jevem permanentně doprovázejícím pracovní i soukromý život. Stále výraznější pozornosti se rovněž dostává alternativním metodám, postupům, obsahům i institucím, jejichž zapojení by mělo napomoci realizaci výše uvedených cílů. Je ovšem pouze zdánlivě paradoxní, že celá řada těchto tzv. netradičních prostředků edukace je ve skutečnosti založena na dlouholeté a bohaté historii. Zvláště patrná je tato skutečnost ve sférahách zájmového a občanského vzdělávání dospělých, které úzce navazují na tradici osvětového působení. Jedná se zároveň o oblasti, které představují největší prostor a výzvu pro knihovny jakožto historické instituce osvětového charakteru. Důležitou roli má v tomto kontextu i skutečnost, že zatímco profesní příprava se tradičně odehrávala a nadále větši-

Učení se dnes již stává jevem permanentně doprovázejícím pracovní i soukromý život. Stále výraznější pozornosti se rovněž dostává alternativním metodám, postupům, obsahům i institucím, jejichž zapojení by mělo napomoci realizaci výše uvedených cílů.

Mezi všemi kulturně osvětovými institucemi jsou to právě knihovny, které se v posledních letech nejvýrazněji navrací ke své historické roli v rámci vzdělávání dospělých.

nou odehrává v rámci formálního školského systému (důvodem je především získání požadovaných kvalifikací jakožto oficiálně certifikovaných souborů dovedností, schopností a vědomostí), příp. na trhu práce v souvislosti s pracovními aktivitami, občanské a zájmové vzdělávání (souhrnně nazývané vzdělávání socio-kulturní) není tak úzce svázáno s konkrétními procesy, certifikáty či dalšími formalizovanými výstupy. Preference obsahu před cílem, minimální standardizace i celková neutilitárnost této sféry vždy umožňovaly neformální přístup.

Knihovny jako vzdělávací instituce

Mezi všemi kulturně osvětovými institucemi jsou to právě knihovny, které se v posledních letech nejvýrazněji navrací ke své historické roli v rámci vzdělávání dospělých. Kromě klasických knihovnických služeb stále častěji nabízejí i programy kulturních a osvětových aktivit, často pod hlavičkou některých

zastřešujících institucí, jakými jsou např. Akademie třetího věku, Akademie volného času, Lidová univerzita nebo dokonce Univerzita třetího věku. Na mnoha místech je knihovna navíc jediným nebo alespoň hlavním obecně dostupným kulturním zařízením a vystupuje tak v roli centra místního kulturního a společenského dění. V současné terminologii hovoříme o *komunitní knihovně*. Jejím cílem je podpora rozvoje místní komunity, přičemž se ve své činnosti nezaměřuje pouze na registrované čtenáře, ale snaží se oslovovat a integrovat co nejširší účastnickou skupinu, včetně místních organizací.

Vzdělávání dospělých nicméně začíná být v posledních letech chápáno jako velmi lukrativní (zvláště v souvislosti s možnostmi čerpání evropských dotací) a perspektivní oblast a jako taková se dostává do centra zájmu mnohých organizací i primárně needukačního charakteru. Pro situaci v ČR je navíc typická – i v důsledku přetrvávající ekonomické krize – jednoznačná převaha nabídky edukačních aktivit nad existující poptávkou. Knihovny, které se rozhodnou do této sféry zapojit, se ocitají v silně konkurenčním prostředí, v rámci kterého se musejí poměřovat i se specializovanými organizacemi s dlouholetou praxí. Na druhou stranu v mnohých (zvláště malých) obcích představuje knihovna pro občany jedinou možnost institucionalizovaného vzdělávání. Postavení, možnosti a potenciál knihoven jsou proto velmi nevyrovnané (záleží na velikosti obce, velikosti knihovny, kvalifikaci a aktivitě zaměstnanců, profilu návštěvníků, složení občanů, finančním zabezpečení, prostorových možnostech, technickém vybavení ad.) a je skutečně velmi obtížné sumarizovat jejich roli ve struktuře vzdělávání dospělých. Přesto však lze poukázat na některé vlastnosti, které mohou vykazovat univerzální charakter.

V porovnání s konkurenčními institucemi se mohou knihovny spoléhat na následující přednosti:

TRADICE

Knihovny jsou instituce, které historicky poskytují nejen primárně knihovní služby, ale vykonávají rovněž celou řadu dalších funkcí, včetně osvětových a vzdělávacích. Evropské pojetí vzdělanosti je navíc tradičně spojeno právě s knihami a s knihovnami. Připomeňme na tomto místě skutečnost, že mezi třemi dnes již takřka legendárními osvětovými zákony nově vzniklé Československé republiky byl i zákon č. 430 z roku 1919, *o knihovnách obecních*, jeden z nejmodernějších knihovnických zákonů své doby, který ukládal každé obci zřídit a vydržovat veřejnou knihovnu. I díky tomuto zákonu se podařilo vytvořit jednu z nejhustších sítí knihoven na světě, která byla navíc dále kontinuálně rozvíjena, byť za cenu časté ideologické deformace.

Knihovny, které se rozhodnou do této sféry zapojit, se ocitají v silně konkurenčním prostředí, v rámci kterého se musejí poměřovat i se specializovanými organizacemi s dlouholetou praxí.

SERIÓZNOST

Výše uvedená tradice i charakter působení se projektují do skutečnosti, že knihovny jsou chápány jako seriózní a důvěryhodné instituce garantující kvalitu a obsahovou relevanci realizovaných aktivit. To samozřejmě hraje roli nezanedbatelné konkurenční výhody a zároveň představuje významný marketingový potenciál, na kterém je možno stavět.

VYTVOŘENÉ ZÁZEMÍ

Knihovny jako instituce obvykle disponují odpovídajícím zázemím umožňujícím realizaci kulturních a vzdělávacích aktivit s omezenými dodatečnými náklady. Zařadit sem můžeme např. samotnou budovu knihovny, technické vybavení, informační zdroje, kvalifikovaný personál apod. Samostatné téma představuje vytvořená databáze klientů a stabilní okruh aktivních návštěvníků.

DOSTUPNOST

Knihovny bývají umístěny v centrech obcí a jsou obvykle dostupné všem občanům bez omezení, včetně specifických cílových skupin. Trendem poslední doby je např. bezbariérovost přístupu (senioři, hendikepované osoby) či existence dětských koutků (rodiče s malými dětmi).

ZAČLENĚNÍ DO KOMUNITY

Knihovny fungují jako přirozená informační, kulturní a společenská centra. Na mnoha místech jsou navíc jediným nebo alespoň hlavním obecně dostupným kulturním zařízením. Především v těchto podmínkách nabývá na významu jejich role v oblasti sběru, uchovávání a předávání kulturního dědictví (např. ústní tradice, vzpomínky, kroniky apod.), jakož i zastřešování a iniciace regionálních aktivit. Knihovna v tomto pojetí navazuje na svou tradiční roli centra místního kulturního a společenského dění. Plně začlenění do místního života se může pozitivně projevit např. ve stabilitě účastnické skupiny (je důležité vědět, na koho se organizátor obrací, koho oslovuje), důvěryhodnosti působení nebo i ve způsobilosti reagovat na konkrétní a aktuální problémy či požadavky.

NEFORMÁLNOST

Dobrovolně zájmový charakter a obsahová pestrost naprosté většiny realizovaných aktivit nabízí didakticky fundovaným pracovníkům dostatečný prostor pro inovaci, kreativitu, aktivitu a novost. V celé této oblasti také panuje výrazná variabilita a flexibilita přístupů. Primární zaměření na obsah, nikoliv na cíl, umožňuje organizátorům věnovat větší pozornost atraktivitě a srozumitelnosti realizovaných aktivit. Zatímco ve školské či podnikové sféře jsou většinou přesně určeny cíle i obsah, které zároveň tvoří středobod většiny vzdělávacích procesů, nabídka knihoven vychází z odlišných principů. Primárním cílem nebývá příprava na profesní využití nabytých znalostí a dovedností, ale spíše rozšiřování horizontu nabízených možností. Toto ideální pojetí vzdělávání má za úkol především vytvářet širší předpoklady pro kultivaci osobnosti, dotvářet její hodnotovou orientaci a umožňovat seberealizaci. Fundamentálním výsledkem takto pojeté edukace proto nejsou na prvním místě nové znalosti a dovednosti, ale především zlepšení kvality života a prohloubení nezávislosti jedince.

NEZISKOVÝ CHARAKTER

Díky této charakteristice se finanční náročnost kulturních a edukačních aktivit nabízených knihovnami pohybuje na úrovni umožňující zapojení většiny cílových skupin obyvatel. Jak ukazují dostupná šetření, je to právě finanční náročnost, spolu s nedostatkem času, která představuje nejčastější bariéru bránící dospělé populaci v účasti na dalším vzdělávání.

VYTVOŘENÉ PROFESNÍ SÍŤ

U knihoven více než u jiných institucí hraje zásadní roli vzájemné sdílení informací a zkušeností. Kromě kvalitně nastavené informační sítě (konference, workshopy, odborná periodika, školení

apod.) je potřeba upozornit rovněž na vzájemnou kolegiální, přátelské vazby a nadšení pro věc, které představují základní stavební kámen úspěchu ve značně konkurenčním a nevyrovnaném prostředí.

Přes veškerou snahu a narůstající profesionalitu však musíme přiznat, že kvalitativní i organizační úroveň knihovnických akcí je stále ještě poměrně nevyrovnaná. Upozorníme proto na některé jevy, které nejčastěji tvoří překážky na cestě za spokojeným návštěvníkem i organizátorem:

ZPOCHYBŇOVÁNÍ ROLE KNIHOVEN JAKO VZDĚLÁVACÍCH INSTITUCÍ

Bohužel, navzdory výše uvedeným historickým kontextům bývá edukační charakter knihovnických institucí stále ještě relativizován. Kromě zmiňovaných problémů kvalifikačního a odborného charakteru se tato skutečnost může negativně projevit i v nemožnosti zapojení do grantových a projektových výzev určených pouze pro vzdělávací instituce.

NEDOSTATEK FINANČÍ

Pro segment zájmového a občanského vzdělávání dospělých, kam spadá naprostá většina vzdělávacích aktivit nabízených knihovnami, je typický chronický nedostatek finančních zdrojů. Zároveň ovšem vykazuje některá výrazná specifika. Zatímco ve sféře dalšího vzdělávání jako celku převažují primárně soukromé zdroje, zájmové a občanské vzdělávání jsou tradiční doménou spolkové platformy a jako takové jsou výrazně závislé na dotacích a grantech. Zásadní změnu do systému financování vneslo členství ČR v Evropské unii, která je aktuálně jedním z nejvýznamnějších zdrojů veřejných financí. Je zcela jednoznačné, že dynamické změny kvalitativního i kvantitativního charakteru registrované v několika posledních letech můžeme alespoň zčásti dát do souvislosti právě se zvýšeným využíváním evropských finančních zdrojů. Zapojení se pozitivně projevilo nejen v množství a do určité míry i kvalitě nabídky, ale i v postupné profesionalizaci celého segmentu. Nemůžeme ovšem neregistrovat některé konotace poněkud ambivalentní povahy. Silné finanční zázemí, které evropské projekty zcela určitě vytvářejí, způsobuje mimo jiné i cenovou deformaci, kdy je celá řada kurzů a seminářů nabízena za minimální poplatky, příp. zcela zdarma. Toto je samozřejmě možné kvitovat s povděkem, ovšem do budoucna může tato situace představovat určité nebezpečí. Pokud si účastníci na takto nízko nasazenou cenovou hladinu zvyknou a následně odmítnou přistoupit na její pravděpodobné zvýšení na běžnou úroveň po skončení projektu či grantu, může být velmi ohrožena udržitelnost vytvořené nabídky. Dochází rovněž ke stále výraznějšímu „rozvírání nůžek“ mezi knihovnami, které byly dostatečně aktivní a zajistily si financování svého provozu z výše uvedených zdrojů a mezi institucemi, které tento trend nezachytily.

AMATÉRISMUS

Ačkoliv můžeme knihovny chápat jako tradiční a historicky zakotvené vzdělávací instituce, přesto bývá právě tato jejich role dlouhodobě marginalizována a mezi pracovníky knihoven je velmi málo jedinců, kteří vykazují relevantní kompetence (především metodické, didaktické nebo koncepční) umožňující realizaci vzdělávacích a osvětových akcí na požadované úrovni. Častější jsou zkušenosti s aktivitami pro děti a mládež, které ovšem v žádném případě nelze mechanicky aplikovat na dospělé populaci. Jako východisko se jeví dodatečná kvalifikace získaná v odpovídajícím oboru (nejlépe andragogika), účelová spolupráce s externími odborníky z akademického či podnikatelského prostředí, příp. vyhledávání příkladů dobré praxe a přebírání úspěšných a vyzkoušených postupů jiných knihoven. Nedostatečná kvalifikační zakotvenost se bohužel negativně projevuje i v atraktivitě a efektivitě nabízených přednášek. Jelikož jsou edukační aktivity realizované v knihovnách v převážné míře neprofesního charakteru a jejich výstupem nebývají konkrétní certifikáty osvědčující dosažení konkrétní kvalifikace či úrovně vědomostí, představují – i díky šíři svého záběru – ideální prostor pro využívání zážitkového typu realizace edukačních aktivit. Ovšem

takto pojaté aktivity zároveň kladou vysoké nároky na didaktické, psychologické a komunikační kompetence realizátorů. I z toho důvodu tvoří většinu nabídky stále ještě programy založené na tradičním frontálním přístupu a klasická přednáška nadále zůstává suverénně nejrozšířenější didaktickou metodou. Metodou, která je sice osvědčená, levná a snadno realizovatelná, přesto však málo atraktivní a z hlediska kvality učení i poměrně neefektivní.

NESYSTÉMOVOST, NEKONCEPČNOST

Zatímco ve školské a podnikové sféře bývají většinou přesně určeny cíle i obsah a je provedena diagnostika účastníků, v knihovnickém prostředí na podobné kroky často nezbyvá čas ani finanční prostředky, nemluvě o zmiňovaném nedostatku profesních kompetencí a zkušeností potřebných k realizaci těchto kroků. Každá tato aktivita by navíc měla být připravována samostatně, se zřetelem ke konkrétním specifikům situace i cílové skupiny. V praxi je nicméně častý spíše mechanický přístup, kdy se obecné postupy aplikují na konkrétní případy. Realizaci vzdělávací akce by měla především předcházet analýza potřeb a požadavků (formou průzkumu veřejného mínění, osobními rozhovory, zadáním organizátora či obce nebo rozбором dokumentů), jejímž výstupem by mělo být stanovení cíle jako konkretizace snah a záměrů vzdělávací instituce. Cíl by měl mít podobu jasného a konkrétního požadavku, čeho má být dosaženo a co mají posluchači po skončení programu vědět nebo umět. Tento požadavek by měl být zároveň dosažitelný a vyhodnotitelný. Velmi rozšířenou chybou je prvotní formulace obsahu před cílem, příp. ztotožnění cíle s tématem. Kvalitně formulované cíle přitom slouží jako vodítko pro knihovnu i pro lektora. V reálu ovšem nebývá výjimkou, že knihovna připravuje přednášky a semináře ad hoc, bez dostatečné vstupní analýzy, pouze na základě konkrétní příležitosti (módní téma, nabídka ze strany potenciálního lektora, nutnost vykazovat nějaké aktivity...). Je zcela zákonitě, že takto koncipovaná akce málokdy dosáhne očekávané úrovně kvality a pro knihovnu většinou nepředstavuje přínos ani z pohledu udržitelnosti, tj. vytvoření stabilní účastnické skupiny.

NEDOSTATEČNÁ DIAGNOSTIKA CÍLOVÝCH SKUPIN

Zásadním momentem každé vzdělávací aktivity bývá stanovení profilu účastníků, od něž by se měly odvíjet další organizační kroky (určení metod a forem, výběr didaktických pomůcek a techniky apod.). Ideální samozřejmě je, pokud mezi posluchači neexistují výraznější rozdíly z hlediska věku, vzdělání, motivace, zájmu, zkušeností a očekávání. Toho ovšem v praxi většinou nemůže být dosaženo. Naprostá většina nabízených aktivit je koncipována jako tzv. otevřená a jediným faktorem, který účastníky spojuje, bývá obvykle pouze jejich zájem. Tato situace samozřejmě klade na organizátory i přednášející zvýšené nároky a zároveň se tak snižuje kvalita a efektivita edukačního procesu. Na druhou stranu je třeba poznamenat, že určitá rozmanitost může být i přínosem, neboť se může pozitivně projevit v dynamické, soutěživé a kooperativní atmosféře.

NEVHODNÉ PROSTORY A VYBAVENÍ

I když se tato teze může zdát v rozporu s výše uvedenými přednostmi knihoven jakožto vzdělávacích institucí, nejedná se o protimluv. Ne všechny knihovny disponují dostatečně vybavenými a uživatelsky přívětivými prostorami naplňujícími výchozí očekávání, která odpovídají stanoveným cílům, zvoleným didaktickým metodám a formám i předpokládanému složení účastnické skupiny. Je tedy nutné brát v úvahu nejen velikost místnosti, ale rovněž i její dostupnost a vybavenost, např. vhodnou intenzitu osvětlení, odpovídající technické vybavení, dostatečný prostor pro sezení i pořizování psaných záznamů, přiměřenou velikost, kontrast a grafiku vzdělávacích a informačních materiálů apod.

NEDOSTATEK VHODNÝCH LEKTORŮ

Dalším krizovým bodem přípravy vzdělávací aktivity je výběr lektora. Zásadní a v ČR dosud zcela nevyřešenou otázkou je především problém kvality dalšího vzdělávání. Nabízet služby v oblasti

vzdělávání dospělých může v současné době každý, kdo je schopen splnit základní podmínky uvedené v zákonu o živnostenském podnikání č. 455/91 Sb. (tj. dosažení 18 let, způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost apod.). Nejsou požadovány žádné kvalifikační záruky pedagogické, organizační či personální povahy. Výjimku představují prakticky pouze programy realizované na základě akreditací vydávaných některým z ministerstev. V katalogu Národní soustavy povolání je sice od loňského roku dostupná profese *Lektor dalšího vzdělávání*, konkrétní dopad na realitu vzdělávání dospělých v ČR je však prozatím minimální. Pravděpodobně největší bariéru ve výběru kvalitního lektora tak představuje – vedle finančních aspektů – skutečnost, že vzdělávání dospělých nemá profesní exkluzivitu. V zásadě se můžeme setkat se čtyřmi typy přednášejících: *interní zaměstnanci knihovny* (Jsou vždy k dispozici a znají prostředí knihovny i její požadavky, problémem ovšem může být jejich nedostatečná odbornost, malá aktuálnost vědomostí či širě záběru.); *profesionální lektori* (Pracují na základě živnostenského oprávnění a lektorskou činnost vykonávají na základě dohody. Jejich nevýhodou mohou být vysoké finanční požadavky, proměnlivá kvalita, náročný výběr či neochota, příp. neschopnost, přizpůsobit se konkrétním požadavkům zadavatele. Na druhé straně bývá zaručena odbornost a profesionalita při realizaci výuky.); *odborníci na konkrétní oblast* (Vzdělávací činnost provádějí jako součást své pracovní náplně nebo souběžně s ní. Většinou jde o experty a specialisty, jejichž úkolem je seznámit veřejnost s novými poznatky z oboru či s náplní své činnosti. Jejich kladem bývá vysoká míra erudice a garance kvality obsahu, problémem může být absence požadovaných lektorských kompetencí, příp. složitost a nesrozumitelnost výkladu.) a *dobrovolníci* (Tj. jednotlivci nebo členové neziskových organizací, kteří přednáškově a osvětově aktivity realizují na dobrovolnickém principu. Specifickou skupinu představují členové místní komunity, např. pamětníci, kronikáři, členové politické reprezentace, členové místních organizací apod. Kladem tohoto typu lektorů bývá zápal pro téma, znalost problematiky a přijatelné, někdy i nulové, finanční nároky, otázku opět představuje kvalita realizace.). Jak z výše uvedené typologie vyplývá, mezi přednášejícími v knihovnách tvoří nikoli nevýznamné procento oboroví odborníci či nadšenci, kteří sice mohou disponovat hlubokými znalostmi svého oboru, zároveň ale často prokazují pouze povrchní orientaci v didaktické problematice (metody, formy, komunikace, využívání pomůcek a techniky apod.). Výběr lektora je proto vždy sázkou do loterie s nejistým výsledkem. Ideálním a v podstatě jediným spolehlivým zdrojem bývají osobní zkušenosti a doporučení kolegů. Platí zde jediné pravidlo – lektora jednorázově vyzkoušet a v případě, že se osvědčí, spolupráci dále rozvíjet.

NEDOSTAČUJÍCÍ EVALUACE

Realizaci edukačního procesu by mělo uzavírat závěrečné hodnocení. To ovšem bývá v knihovně obvykle opomíjeno, což je nicméně – s ohledem na převažující neformálnosti daných aktivit a jejich malé orientaci na cíle a výstupy – celkem pochopitelné. Případné hodnocení tak zastává spíše funkci zpětné vazby, ověřující spokojenost účastníků, než funkci kontrolní a zkušební. Jeho průběh je ovšem často laický a povrchní. V zásadě platí, že kritéria pro hodnocení by měla být stanovena již ve fázi plánování. Doporučuje se rovněž průběžně vyhodnocovat dílčí cíle během realizace edukační aktivity. Hodnocení se může zaměřit např. na reakce účastníků (spokojenost, individuální přínos, návrhy změn...), poznatky (jaké znalosti a dovednosti účastníci získali), změnu chování (praktické uplatnění získaných poznatků) nebo konečnou hodnotu (celkový prospěch pro účastníka, jde o aspekt obtížně změřitelný). Sběr dat, nezbytných pro realizaci hodnocení, pak lze provést např. dotazníky, rozhovory, pozorováním, testy, expertním hodnocením, zpětnou vazbou skupiny nebo sebehodnocením.

ZÁVĚR

Jak vyplývá z výše uvedeného zamyšlení, rozšíření nabídky o aktivity vzdělávání dospělých představuje pro knihovnu nemalou výzvu a zároveň potenciál dalšího rozvoje, získání dodatečných finančních prostředků i rozšíření klientské základny. Na druhou stranu nedostatečně zorganizovan

PhDr. MICHAL ŠERÁK, Ph.D.,

vystudoval Katedru andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde dosud působí jako odborný asistent. Předmětem jeho zájmu jsou historické a sociální kontexty vzdělávací politiky, socio-kulturní vzdělávání dospělých a specifika edukace ve třetím věku. Je autorem několika monografií (např. *Zájmové vzdělávání dospělých, Portál 2009* nebo *Šerák a kol.: Celoživotní učení a sociální politika: vazby a přesahy, AIVD 2012*) a řady odborných studií. Dlouhodobě spolupracuje s některými knihovními a muzejními institucemi při konceptualizaci a realizaci osvětových a vzdělávacích aktivit.

vaný či přímo nezvládnutý kurz může dlouho budovanou pověst knihovny nenávratně pošramotit, nehledě na nejistou efektivitu a návratnost vstupních investic. Je proto nutné stanovovat si realistické cíle, vycházet z kvalitně připravené koncepce, reflektovat požadavky a motivaci potenciálních klientů a především – mít štěstí na kvalitní lektory a spolupracovníky.

POUŽITÁ LITERATURA:

- — HOUŠKOVÁ, Z. Knihovna – vzdělávací instituce? Knihovna – vzdělávací instituce! In: *Nikdy není pozdě začít. Sborník dalšího vzdělávání*. Vsetín: Masarykova veřejná knihovna Vsetín, 2013. ISBN 978-80-904967-4.
- — *Memorandum o celoživotním učení*. Evropská komise, 2000.
- — PALÁN, Z. *Lidské zdroje – výkladový slovník*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7.
- — Strategie celoživotního učení ČR. MŠMT, 2007. [online]
- Dostupné z [www: http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/strategie-celozivotniho-uceni-cr-1](http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/strategie-celozivotniho-uceni-cr-1)
- — ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.
- — ŠERÁK, Michal a M. DVOŘÁKOVÁ. *Kapitoly z teorie a praxe vzdělávání dospělých*. Praha: Institut vzdělávání a poradenství ČZU v Praze, 2009. ISBN 978-80-213-2001-7.

Vyhlášení soutěže Nadace knihoven

Nadace knihoven, Kladno, Gen. Klapálka 1641, vypisuje soutěž na podporu studijních cest do zahraničních knihoven v roce 2014

1. PODMÍNKY PRO PŘIHLÁŠENÍ DO SOUTĚŽE

1.1 Účastníci soutěže

Spolky, občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace, sdružení právnických osob, příspěvkové a rozpočtové organizace působící na území ČR.

1.2 Údaje v žádosti

Účastník se přihlásí do soutěže písemnou žádostí, která bude obsahovat:

- název a adresu (včetně e-mailu) účastníka,
- údaje o zájemci, pro něhož je studijní cesta připravována, tj. profesní životopis včetně dosaženého vzdělání a funkce v současném zaměstnání, údaje o jazykových znalostech, popř. výčet již absolvovaných stáží, seznam publikovaných prací a proslovených přednášek,
- náplň studijní cesty, místo a termín konání cesty, očekávaný přínos pro účastníka soutěže,
- předpokládané náklady cesty.

1.3 Uzávěrka přihlášek

Žádost se odevzdává osobně nebo zasílá poštou na dále uvedenou adresu **do 9. 5. 2014**.

Rozhodující je datum na razítku podací pošty.

1.4 Zásilací adresa

Zásilací adresa pro přihlášky je **Středočeská vědecká knihovna v Kladně, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno, obálku označte slovem NADACE**.

2. VYHODNOCENÍ SOUTĚŽE

2.1 Posouzení přihlášek do soutěže

Žádosti účastníků soutěže posoudí správní rada Nadace knihoven do 28. května 2014 podle následujících kritérií:

- přínos studijní cesty pro instituci, ve které zájemce o studijní cestu pracuje,
- jazykové a odborné znalosti uchazeče,
- kvalita zpracované žádosti.

2.2 Výše příspěvku

Finanční příspěvek, který bude Nadací knihoven **hrazen výnosem z vkladu Nadačního investičního fondu**, činí **maximálně 50 % nákladů** na studijní cestu.

Podle počtu přihlášených Nadace zváží vyhlášení dalšího kola soutěže.

Zhodnocení roadshow

Quo vadis, knihovno? 2013

Úvodem

Quo vadis, knihovno? byl jednoletý projekt pracovní skupiny Priority 19 při *Koncepci rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015*. Jeho cílem byla zejména komunikace a propagace celé Koncepce, přičemž tento záměr logicky zapadal do původního zaměření Priority 19, kterým je **podpora marketingových aktivit centrálních i lokálních služeb systému knihoven**. Projekt byl podpořen grantem Knihovna 21. století. Žádost o grant byla podána Městskou knihovnou v Praze, která je za plnění Priority 19 zodpovědná z pověření Ústřední knihovnické rady a jejího zpravodaje RNDr. Tomáše Řeháka, ředitele dané knihovny.

tenci dostala do co nejvíce knihoven v České republice.

O roadshow

Hlavními cíli projektu bylo vytvořit novou „čitelnější“ verzi Koncepce, podpořit ji vznikem informačního letáku a videospotu, a zejména naplnit nejdůležitější stanovený úkol – zorganizovat sérii vzdělávacích přednášek a workshopů, které se uskuteční ve všech krajských knihovnách v ČR. Tato série vznikla pod názvem **roadshow Quo vadis, knihovno? 2013**.

Quo vadis,
knihovno?
ROADSHOW 2013

Logo roadshow

19. Podporovat marketingové aktivity centrálních i lokálních služeb systému knihoven

Proč tento cíl:

Knihovny jsou často nadále přes rozvoj informačních a komunikačních technologií a tomu odpovídajících služeb veřejností vnímány ve velmi zjednodušeném a zúženém pojetí jako instituce, které zajišťují pouze půjčování knih. Současné knihovny však nabízejí celou řadu nových služeb, zejména v digitálním prostředí. Proměňují se na informační, vzdělávací, kulturní a komunitní centra.

Stav, kterého má být dosaženo:

V populaci se zvyšuje podíl těch, kteří mají širší povědomí o činnosti knihoven a VKIS a disponují potřebnou úrovní vzdělání a dovedností pro využívání těchto služeb.

Priorita 19 v Koncepci rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015

Pro budoucí rozvoj českého knihovnictví, který nastiňuje současná Koncepce, je **důležité seznámit knihovnickou veřejnost právě s trendy, které je možné v dlouhodobějším rozvoji knihoven vysledovat**. Jedině tehdy, pokud bude co nejširší okruh odborné veřejnosti nejen vědět, ale zejména rozumět trendům v rozvoji knihovnických a informačních služeb, je možné začít efektivně naplňovat stanovené cíle.

Z tohoto důvodu si pracovní skupina Priority 19 stanovila, že bude Koncepci a její hlavní trendy představovat a přibližovat široké odborné veřejnosti různými kanály a rozličnými formami sdělení tak, aby se informace o její existenci

Pracovní skupina Priority 19 navázala kontakt s metodiky krajských knihoven a během léta roku 2013 probíhalo plánování jednotlivých přednášek. Krajské metodiky měli možnost vybrat si jednoho z přednášejících, mezi něž patřili Mgr. Zlata Houšková, PhDr. Bohdana Stoklasová, Mgr. Jaroslava Štěrbová, Ing. Martin Lhoták, PhDr. Vít Richter a RNDr. Tomáš Řehák. Přednášky se obsahově lišily, a to v závislosti na odborném zaměření lektora. Každá přednáška obsahovala všeobecnou úvodní část o Koncepci rozvoje knihoven (k tomuto účelu vznikla jedna společná úvodní prezentace), poté následovala část zaměřená na jedno (a někdy i více) z významných témat Koncepce:

- Standard pro dobrou knihovnu, průzkumy čtení a čtenářství v ČR (PhDr. Vít Richter);
- Průzkum měření hodnoty služeb knihoven (RNDr. Tomáš Řehák);
- Komunitní role knihoven, služby knihoven (Mgr. Jaroslava Štěrbová);
- Centrální portál českých knihoven *Knihovny.cz* (PhDr. Bohdana Stoklasová, Ing. Martin Lhoták);
- Pracovníci knihoven, lidské zdroje (Mgr. Zlata Houšková).

Celkem bylo uspořádáno dvacet přednášek, z toho šestnáct pro krajské knihovny a čtyři přednášky pro odborné a specializované knihovny. Největší zájem byl o témata *Standard pro dobrou knihovnu*, *Průzkum měření hodnoty služeb knihoven* a *Komunitní role knihoven*. Po uskutečnění přednášek jsme zaznamenali trvalý zájem o připravovaný Centrální portál českých knihoven *Knihovny.cz*, kterému bychom chtěli věnovat pozornost v letošním roce.

PhDr. Vít Richter přednáší v Severočeské vědecké knihovně v Ústí nad Labem

Hodnocení roadshow

Přednášek se zúčastnilo celkem 657 účastníků, z nichž 294 odpovědělo na hodnotící dotazník (návrstnost 45 %). Jeho cílem bylo zmapovat spokojenost návštěvníků s obsahem akce *Quo vadis, knihovno?*, osobou lektora a organizačním zabezpečením. Dotazník byl zveřejněn na webových stránkách <http://koncepce.knihovna.cz/> a vždy po skončení akce bylo na jeho vy-

plnění upozorněno buď lektorem, nebo metodikem krajské knihovny.

Pokud se ptáme, jak splnily přednášky očekávání účastníků, pak většina respondentů odpovídá kladně (46 % bylo zcela spokojeno, 40 % spokojeno, 12 % spíše spokojeno a 2 % spíše nespokojeno). Podobný názor měli respondenti na obsahovou náplň přednášek (44 % bylo zcela spokojeno, 41 % spokojeno, 13 % spíše spokojeno a 2 % spíše nespokojeno). S odbornou úrovní přednášek bylo zcela spokojeno dokonce 71 % respondentů (dále 24 % spokojeno, 4 % spíše spokojeno a 1 % spíše nespokojeno).

Nejisté reakce vyplývají z dotazu kladeného na užitečnost dílny (workshopu), který měl následovat po přednášce. Ne vždy totiž přišel na řadu workshop, v některých případech byl nahrazen prodlouženou přednáškou, jindy se pokračovalo diskusí. Celkem 41 % respondentů odpovědělo nevim, 25 % bylo spokojeno, 19 % zcela spokojeno, 10 % spíše spokojeno, po 1 % spíše nespokojeno nebo zcela nespokojeno.

Lektoři byli hodnoceni převážně kladně, ať už se jednalo o schopnost komunikovat s posluchači (75 % zcela spokojeno, 20 % spokojeno, 4 % spíše spokojeno a 1 % spíše nespokojeno), nebo zodpovídání kladených dotazů (66 % zcela spokojeno, 27 % spokojeno, 4 % spíše spokojeno, 2 % neví a 1 % respondentů bylo spíše nespokojeno).

Vzhledem k převažujícímu počtu přednášek v krajských knihovnách (celkem 16) je odpovídající, že téměř polovina respondentů pocházela z městských a místních knihoven (48 %), dále převažovalo zastoupení účastníků z krajských knihoven (22 %) a knihoven s regionální funkcí (18 %), pouze zlomek z knihoven okresních (2 %). Odborným knihovnám byly věnovány jen čtyři přednášky, proto menší podíl připadá na respondenty z vysokoškolských (5 %), odborných a specializovaných (3 %) a ostatních knihoven (2 %).

Zřejmě nepřekvapí, že v silně feminizované knihovnické profesi odpovídalo na hodnotící dotazník 95 % žen a pouze 5 % mužů (z toho 34 % ve věku 46–55 let, 29 % ve věku 36–45 let, 18 % ve věku 56–65 let, 16 % ve věku 26–35 let a z nejmladší generace knihovníků ve věku 18–25 let pouze 3 % respondentů).

Jsou témata Koncepce užitečná i v praxi?

Velmi důležitou zpětnou vazbou pro organizátory roadshow byly slovní odpovědi na vybrané otázky. Níže si dovoluujeme uvést několik ohlasů na otázku: **Jsou témata zmiňovaná v přednášce užitečná pro vaši praxi?**

„Ano, vždy je dobré získat nové informace, je důležité využívat možnosti porovnání.“

„Rozhodně mi přednáška dala určité podněty pro změny. Rozšířila mi obzory. Velmi kladně jsem hodnotila zapálení a nadšení pro věc pana přednášejícího (RNDr. Tomáš Řehák, pozn. aut.) – řekla bych, že bylo až nakažlivé. Je vidět, že je to člověk na svém místě. Záživnou a velmi příjemnou formou nám dokázal přetlumočit suchá fakta.“

„Určitě. Poznamenala jsem si několik dobrých tipů pro svoji práci. Bohužel, ne vždy se teorie kryje s praxí. Naše knihovna je řečeno s p. Štěrbovou ve stadiu 'dušení', a tudíž většina zaměstnanců chodí do knihovny a čeká – co zase bude? Navenek nesmí být nic poznat – pro čtenáře. Je příjemné slyšet optimistická slova v černé realitě.“

„Ano, jsou velmi užitečná a důležitá. Každý knihovník by měl zapřemýšlet, co se dá vylepšit, co změnit, kde jsou rezervy, kde nedostatky atd. Asi nejdůležitější je neustrnout, nehledat důvody proč něco nejde, ale snažit se najít vždy nějaké řešení.“

„Samozřejmě. Setkání se se zaměstnanci jiných knihoven a probírání problematiky, která je úzce spojuje, je vždy velkým přínosem! Vzájemné předávání zkušeností ve skupině je pro praxi nesmírně užitečné. Děkuje se za realizaci podobných přednášek.“

„Vzhledem k mým současným začátkům na knihovnickém poli mi je užitečné vše, obzvláště v tak výborném podání. Od přednášky uplynulo několik hodin a stále ji mám v hlavě a pokouším se ve svých myšlenkách přenést slova přednášející do praxe.“

„Ano. Velmi oceňuji, že koncepce konečně není jen pěkně sepsaným teoretickým výtvorem, ale že autoři se snaží s jejími záměry seznámit i knihovníky v praxi, diskutovat o ní, vysvětlovat, nabízet řešení, předávat zkušenosti. Tím vším vedou nás knihovníky k zamyšlení, co bychom mohli dělat lépe, jinak, moderněji. No a teprve tím se teoretická koncepce dostává do praktického života a o to jde.“

„Ano, věřím, že nám pomohou v dalším rozvoji knihovny.“

„Přivítala bych větší informovanost o centrálním portálu knihoven.“

„Ano, využití výsledků průzkumu a koncepce rozvoje knihoven ČR a poskytnuté informace o připravovaném Centrálním portálu českých knihoven Knihovny.cz.“

„Velmi podnětné a inspirující. Současně v podání Mgr. Zlaty Houškové je to i velké povzbuzení a motivace pro další práci.“

„Jsme sice malá obecní knihovna, ale i tak byla přednáška velice zajímavá a poučná.“

„Přednáška splnila mé očekávání. Mohla jsem porovnat, co už v knihovně probíhá v rámci přednesené koncepce a co chceme do budoucna pro veřejnost realizovat. Přednášející (PhDr. Vít Richter, pozn. aut.) měl velmi kultivovaný, srozumitelný projev. Přednáška byla určitě přínosem pro mou práci.“

„Dílna/workshop se nekonal. Vše velmi obecné – ke specializovaným knihovnám nic určitého. Stejně přednášky byly předneseny na jiných akcích.“

Díky všem zúčastněným

Výsledky hodnocení roadshow budou pracovní skupině Priority 19 nadále sloužit jako podklady při plánování navazující série přednášek a workshopů, kterou by tato skupina chtěla realizovat v roce 2014. Další série by se měla obsahově zaměřit na spolupráci knihoven a připravovaný Centrální portál českých knihoven Knihovny.cz.

Všem knihovnám, které hostily zastávky roadshow, a všem metodikům těchto knihoven, kteří pomáhali s organizací přednášek, děkujeme za ochotnou a milou spolupráci!

Grafické znázornění hodnocení roadshow a více informací o realizaci projektu *Quo vadis, knihovno?* naleznete na webu <http://koncepce.knihovna.cz/>.

PAVLÍNA LONSKÁ

Priorita 19 je otevřená pracovní skupina odborníků z různých knihoven v ČR. Zabýváme se komunikací a marketingovou podporou centrálních i lokálních služeb systému knihoven. Chcete tuto problematiku řešit s námi? Kontaktujte nás – aktuální informace získáte u koordinátorky skupiny (pavlina.lonska@mlp.cz).

AUTOMAT KNIHOVNA

s RNDr. TOMÁŠEM ŘEHÁKEM
ředitelem Městské knihovny v Praze

„Není to chvilková móda, která se přežene a zase ‚bude dobře‘ – e-knihy tady jsou a budou...“

(dokončení rozhovoru z č. 2/2014)

→ **Moje další otázka se týká digitalizace. Vaše knihovna aktivně digitalizuje – je to podle vás řešení, když se digitalizace distribuuje do regionálních center nebo na další místa než do velkého projektu typu Národní digitální knihovna?**

Myslím, že obojí má smysl. Jsem skeptický k projektům, ve kterých má celá republika digitalizovat na jednom místě a myslím, že to narazí na spoustu problémů. Domnívám se, že k interpretaci toho, co digitalizujete (mám na mysli vytváření metadat), potřebujete často odbornou znalost věci. Když jsme digitalizovali pragensia, tak kolegové z digitalizace mohli zavolat do oddělení pragensii, kde svůj fond znají, případně někdo od nich mohl zaskočít, protože je to tři minuty pěšky a bylo to užitečné. Z tohoto pohledu představa, že se někde vytvoří jedno obrovské digitalizační centrum a tam se všechno vozí a odváží v bednách, není, podle mne, rozumná. Myslím, že jistá míra decentralizace je přínosná. Existence různých velkých center a nějakého národního dáva smysl, ale myslím, že by měla vznikat i lokální centra. Po pravdě řečeno, základní digitalizační pracoviště už dnes vybavíte za desetitisíce. Ve

chvíli, kdy si řeknete, že budete vycházet z technologií, které jsou v *prosumer* kategorii a vezmete slušnou zrcadlovku, kterou spřáhnete s počítačem, zjistíte, že dražší je vyrobit stolicu, na které to celé sedí a která má vhodné osvětlení, než vlastní snímáči technologie. Samozřejmě, nebudeme se o robotickém pracovišti, ale o takovém, kde se ručně listuje stránkami, ale takto přibližně za sto tisíc vytvoříte digitalizační pracoviště a dokumenty nemusejí opustit hranice knihovny. Pro knihovnu, řekněme, okresního města to může být zajímavá činnost. A navíc, podobně jako jsem uvedl ve vztahu ke Koniáši, tyto aktivity mají svoje vedlejší efekty – lidé se naučí pracovat s novými technologiemi a začnou přemýšlet o svém fondu trochu jiným způsobem. Produkce elektronických dokumentů, vůči kterým může mít knihovna jiná práva než vůči těm, které pořizuje nebo pořídil někdo jiný, může být zajímavým benefitem. Z tohoto pohledu decentralizace smysl má, ale například na masovou digitalizaci zejména periodického tisku potřebujete výkonné robotické zařízení a v zemi, jako je naše, nemá smysl budovat deset robotických linek.

→ S tím souvisí problematika e-knih. Ve vaší knihovně to digitalizací nekončí, ale některé dokumenty zkoušíte přetavit do formátu opravdové e-knihy. E-kniha jakožto produkt vzniklý v knihovně – je to něco ojedinělého, nebo by to mohlo být trendem?

Trendem by to být jednoznačně mělo. My jsme vlastně dnes už docela významný nakladatel, mj. jsme vstoupili do Svazu českých knihkupců a nakladatelů. Vydali jsme už více než 300 titulů a to je věc, která je do budoucna velmi zajímavá.

Možná začnu s e-knihami obecně: jsem známý tím, že ve vztahu k půjčování e-knih v knihovnách cítím poměrně velkou skepsi. E-knihy jsou fenomén, který není dočasný, je to věc, která přichází, vrazí do našich životů a není cesty zpátky. A to netřeba nějak argumentovat, předpokládám, že čtenář, který čte tento článek, asi k podobnému závěru došel sám. Není to chvilková móda, která se přežene a zase „bude dobře“, e-knihy tady jsou a budou. A z mnoha důvodů, ať už právních, historických či jiných, se budou ve vztahu ke knihovnám rozhodně spíš chovat jako jiné elektronické a efemérní online dokumenty než jako klasické knihy. Vždycky to bude částečně to i to, z psychologického hlediska je to trochu hybrid.

Česká knihovna má vůči papírové knize výsadní postavení, které je výsledkem dlouhého hledání kompromisu mezi veřejným zájmem, aby do kreativní tvorby někdo chtěl investovat, a tudíž aby investor měl nějak chráněné investice (podstata copyrightu), a mezi jiným veřejným zájmem, aby přístup k vědění, kultuře a informacím byl nízkoprahový a aby se společnost nerozdělila na ty, kteří ano a ty, kteří ne. Ti, kteří ne, vytvářejí deprivovanou sociální skupinu, která představuje v mnoha ohledech problém. Nízkoprahový přístup k vědění, kultuře a informacím je logicky veřejný zájem, a tak se hledala rovnováha těchto očividně protichůdných zájmů a nějaká se našla. Veřejná knihovna si smí koupit knihu a pak ji půjčovat, nakladatel a autor to musejí strpět a musejí se s tím smířit. Nakladatel z toho má zase jiný benefit – může to pro něj být marketingově zajímavé, autoři dostávají náhradní odměnu... V této situaci si řada knihoven představuje, že se totéž udělá s e-knihami a půjde to stejně snadno – koupíme si e-knihu, budeme ji půjčovat a bude se za to odvádět nějaká částka. Ale ono to takhle

jednoduché nebude. Zatímco u papírových knih tak praví zákon, který reflektuje dlouhodobý společenský konsensus, u elektronických médií (u žádného z nich) tomu tak zatím není. Jak dlouho bude trvat, než společnost najde (a v tomto případě to musí být díky globalizaci celosvětově) něco jako *new copyright deal*, novou rovnováhu zájmů a řekne se „takhle by to mělo být“, to je otázka.

Myslím, že není žádné jiné odvětví práva, kde by docházelo k tak dramatickému rozdílu mezi tím, jak šedá je teorie a jak zelený je strom života.

Kdyby ochota řidičů porušovat zákon o provozu na pozemních komunikacích byla stejná, jako je ochota lidí porušovat autorský zákon, tolerovat jeho porušování a chápat ho jako něco běžného, tak by se stal pokus přejít ulici smrtelně nebezpečným podnikem.

Naprostá většina lidí autorský zákon porušuje, mnozí aniž by tušili, že to vůbec dělají a společnost to vnímá jako normální. Není to jen obecný český nedostatek respektu k právu, který to jistě možná prohlubuje, ale je to problém celé západní civilizace. A ti, kdo mají pocit, že to takhle být nemá a že se to má změnit, najednou získávají velmi mocného spojence v tom, že v globálním informačním světě je dnes většina uživatelů internetu ze zemí, které si o copyrightu myslí něco jiného než Evropská unie a Spojené státy. Je to jakási bublina, která nemůže neprasknout, je to dlouhodobě neudržitelné. Většina uživatelů internetu si myslí, že copyright, jak ho chce EU a USA, je hloupost a že je nemravný.

Nechci se pouštět do spekulací jak velká, ale jistě poměrně významná část obyvatel euroatlantického prostoru žije v rozporu s autorským zákonem, více nebo méně flagrantně. To nemůže donekonečna pokračovat, něco se musí přihodit. Nikdo v tuto chvíli neví, co přesně, protože euroatlantický prostor k tomu paradoxně přistupuje tak, že chce ještě více „utahovat šrouby“ a rozvolňování čelí tím, že zpřísňuje pravidla. Tím pádem tenze mezi tím, jak věci jsou a jak by být měly, stále roste. Až to celé „praskne“, tak se začne skládat dohromady nová legislativa a svět se buď vrátí ke stavu před copyrightem (protože to není nekonečně stará právní disciplína), nebo se najde nějaký nový společenský konsensus,

nové právo a uvidíme, jak do toho vplují knihovny. Cokoliv, co k tomu teď lze říci, představuje dočasný výhled, který se počítá spíše na roky než na desítky let.

→ Na jaké souvislosti tu narážíme v kontextu nakladatelské problematiky?

První věc je, že e-knihy tady jsou a budou, druhá, že copyright tak, jak ho známe, nemůže donekonečna pokračovat, něco se musí přihodit, a třetí, že v prostředí, v jakém dnes žijeme, nakladatelé nevědí, co si s tím počít. Jsou většinou vyděšení, protože nakladatelský byznys je dnes bombardován ze všech možných stran – tu DPH, tu konkurence jiných médií, do toho ještě e-knihy, pirátské servery a torrenty... Mají z toho vesměs velkou hrůzu. Snaží se svou loď utěšňovat všude, kde to lze, a každé jednání knihoven s nakladateli dnes začíná vzájemným ujištěním, že jsme na jedné lodi a že pro knihovny představuje potenciální krach nakladatelského byznysu skoro stejný problém jako pro ně. Knihovny nechtějí a nesmějí dělat nic, čím by jej ohrozily – to by bylo Pyrrhovo vítězství.

Pro mainstream čtení, tj. pro věci, které jsou přímo komerčně zajímavé, momentálně nenacházím (a už mnoho let ho hledám a přemýšlím o něm) žádný střednědobě udržitelný model dostatečně přidané hodnoty, kterou by knihovna mohla k půjčování e-knih dát, aby to nepředstavovalo ohrožení nakladatelského podnikání, a zároveň to nebylo jen placení soukromého čtení z veřejných prostředků. Věc, která podle mě smysl má (tam dlouhodobě napínám své úsilí a přesvědčuji o tom kohokoli, kdo je ochoten poslouchat), je snaha dosáhnout, pokud možno, univerzální plošné licence pro všechny veřejné knihovny na prezenční zpřístupňování digitálních dokumentů. Moje vize je taková, že malá knihovna v „Kotěhůlkách“ – protože je to veřejná knihovna evidovaná na Ministerstvu kultury – na svém terminálu, zjednodušeně řečeno, nabídne přístup do „národní digitální knihovny“ – tzn. ke všemu, co je digitálně k dispozici. Ať je to Viewegh, Karel IV., cokoliv.

Pro tuto vizi nacházím oporu v několika zásadních argumentech. První je, že to neohrožuje nakladatele, nepředstavuje to přímou konkurenci k tomu, co dělají a z čeho jsou živi. Naopak, je to pro ně marketingově zajímavé. Námitka proti

tomu je, že tohle čtenáři nechtějí, čtenáři to chtějí domů. Jistěže to chtějí domů – tak si to budou muset zaplatit, z toho žije nakladatel. Je však řada těch, kteří ještě nevědí, zda by to chtěli domů, nebo to nepotřebují tak moc, aby za to chtěli platit – a ti si mohou sednout k terminálu v knihovně. To je, podle mne, dlouhodobě udržitelný model koexistence mezi knihovnou a nakladatelem, resp. investorem.

Druhým argumentem je, že je zde konečně příležitost k tomu, aby informační technologie alespoň částečně zmenšily rozdíl v informační saturaci mezi obyvatelem metropole a „Kotěhůlek“. Skutečnost, že bydlím na vsi, která má 500–800 obyvatel, mi najednou dává z hlediska přístupu k informacím, ke vzdělání a kultuře srovnatelné podmínky jako tomu, kdo bydlí v Praze.

Zatřetí – což velmi koresponduje se stále silícím trendem, který vidíme v zahraničí – je to posílení role knihovny jako *místa*, fyzického místa – veřejného prostoru, kde je příjemné a užitečné být. Prezenční služby tomu pojetí knihovny dávají jasný smysl. To je pro mě strategická linie, o kterou by měly knihovny ve vztahu k elektronickým dokumentům usilovat v první řadě.

→ Ale přece jen, absenční výpůjčka je absenční výpůjčka...

Upřímně řečeno, já si nemyslím, že knihovny mají usilovat o to, aby směly půjčovat Viewegha, prostě proto, že by to byl soukromý statek financovaný z veřejných prostředků. U papírové knihy to tak je – knihovna koupí jeho knihu a pak si ji postupně půjčí 100 lidí, ale tam je podstatné, že náklad vzniká jednou a neexistuje jiný model, než přes veřejné prostředky zařídit, aby si tu knihu postupně mohlo půjčit 100 lidí. To je nákladově efektivní veřejný zájem, ale u e-knihy to tak není. Dnes už nakladatelé postupně umějí (spíše v zahraničí než u nás) nabízet i výpůjčku, není to nic jiného než krátkodobá licence – knihu dostanu pouze na 14 dnů a neplatím za ni dvacet dolarů, ale pět. Cokoliv, co by knihovna mohla s e-knihou dělat, může dělat nakladatel či distributor sám a já marně hledám přidanou hodnotu, kterou by knihovna mohla vytvářet, a přitom to byl veřejný zájem, který se bude veřejnými prostředky platit.

Na druhou stranu, když ponecháme stranou zajímavou komerční produkci, dostáváme se k věcem, které z marketingového hlediska před-

stavují určitý *tail*. Představme si třeba tituly dva roky staré: dnes je to v zásadě tak, že nakladatel žije z toho, co se prodává prvního půl roku. Umím si představit, že pro nakladatele může být docela zajímavé prodat tenhle *tail* knihovně. On tak „jedním vrzem“ kapitalizuje zbytkový potenciál těchto titulů, smíří se s tím, že z toho už nikdy nic dalšího mít nebude a knihovna dostává něco, co bude mít dlouhodobě dostupné. To, že knihovna nebude online vzdáleně schopná zprostředkovávat absenční výpůjčky čerstvých novinek, to je mi upřímně docela jedno. Nemyslím si, že je zas tak velký veřejný zájem na tom, aby nově vydaný Jo Nesbø či někdo podobný byl v knihovně okamžitě pro všechny. Jako veřejný zájem vidím, aby se k tomu čtenář dostal po pěti nebo třiceti letech přesto, že si to tehdy nekoupil a že nakladatel mezitím zkrachoval. To je perspektivní věc – přemýšlet o novém ekonomickém modelu spolupráce s nakladateli, který by se zabýval tímto *tailem*, „ocasem“, doběhem.

Poslední věc spojená s e-knihami, kterou považuji za důležitou, nás vrací zpátky k vydávání.

Elektronické vydávání, z podstaty věci nízkonákladové, smaže doposud poměrně jasnou hranici mezi literaturou a brankem.

Dnes vychází přibližně patnáct tisíc knih ročně a je to relativně ostře vymezená produkce. Vycházejí sice i knihy v malém nákladu, ale tisk, vazba, distribuce a fyzické skladování přece jen vyžadují určitou počáteční investici a není to snadno dostupné pro každého. U elektronického vydávání tomu tak není, dá se dělat opravdu velmi nízkoprahově. Octneme se v situaci, kdy ročně nevyjde patnáct, ale padesát tisíc titulů a navíc budou na trhu trvale dostupné... Kdejaký soukromý subjekt, který má „ujímání“ a chce napsat knihu, ji napíše a vydá, za tímto účelem budou vznikat různá svépomocná distribuční družstva a fankluby, které nemusejí mít právní formu ani ekonomiku, jen společný zájem. Takových titulů bude vycházet značné množství. Ne že by současný knižní trh v Česku byl moc přehledný, ale v budoucnu to bude pro normálního uživatele ještě o řád větší chaos.

→ Co z toho vyplývá pro knihovny?

Tento stav věcí pro ně může být zajímavý: sledovat tyto aktivity, dokonce je podporovat, někdy

jim i pomáhat a na to konto získávat trvale dokumenty do svého fondu. Pro řadu mladých začínajících autorů může být představa, že jim knihovna vydá knihu, velmi lákavá. Oni by to sami zvládli také, ale když vyrobíte e-knihu a publikujete ji na vlastním webu na některém z freehostingových serverů, přečte si ji (možná) padesát vašich kamarádů, a tím jste skončili. Když knihovny řeknou „hm, to je dobré“, dají to do svých katalogů, na své stránky s návštěvností v řádu tisíců denně a na text vede přímý odkaz, může se už jednat o tisíce lidí, kteří si takovou e-knihu přečtou, a to je pro řadu autorů zajímavé. A smíří se i s tím, že z toho nic nemají. My to sami zažíváme – vydáváme jednak elektronické reedice titulů, u nichž není komerční potenciál (buď jsou *out of copyright*, nebo se s vlastníky práv dohodneme na symbolickém vypořádání), jednak oslovujeme autory, kteří nám připadají zajímaví a myslíme si, že mají budoucnost. Těm nabízíme, že jim vydáme e-knihu, většinou rovněž bez nároku na honorář. Tohle může být pro knihovny zajímavá aktivita.

Tím jsme se dostali k věci, o které jsem zatím nemluvil, protože je už hodně vzdálená od informačních technologií: já občas hovořím o knihovnách jako o *páteřní infrastruktuře kreativního průmyslu*. Kreativní průmysl, do kterého patří výroba software, filmů apod., je dnes významným odvětvím, ve kterém se točí mnohem více peněz než například ve výrobě automobilů. A pokud říkám, že knihovny jsou jeho páteřní infrastrukтурой, může to působit nadsazeně, ale ono to spolu opravdu souvisí. Celá řada kreativních projektů začíná někde u knihovny, nebo tam začínat může. Ve střední Evropě, která nemůže žít z ničeho jiného než z kreativity a vzdělanosti, protože nic jiného nemá (není tady ropa ani dost uhlí ani dost místa), jsou jediným kapitálem lidé, kteří vyrůstají v prostředí, kde se střetávají nejrozličnější kultury už po celá staletí, vzájemně se ovlivňují, vznikají z toho nové věci a my jsme v tom odmalíčka. Myslím, že podpora kreativity, vedle vzdělanosti, je velký úkol pro knihovny a že mají nejenom její výsledky shromažďovat a zprostředkovávat, ale že by se měly stát přímo *promotérem* lidské kreativity, podporovatelem, asistentem, prostě institucí, která lidem, kteří v sobě kreativní potenciál mají a mají chuť s ním něco dělat, pomáhá. A to je vlastně konec řetězce,

který začíná mnohem dříve. U nás v knihovně děláme například kurzy kreativního psaní, protože si říkáme, že člověku, který má chuť něco psát, pomůžeme psát lépe a pak, když už lépe píše, mu umožníme, aby napsal knihu a my ji „zprocesujeme“, což je pro nás relativně levné, protože už to umíme. Takže mu e-knihu vydáme a zároveň mu zajistíme publikum, tzn. zpětnou vazbu. Tohle je, podle mého názoru, pro veřejnou knihovnu do budoucna velký a významný úkol.

→ Na závěr se chci dotknout Centrálního portálu knihoven ČR. Jak vidíte jeho budoucnost a případný přínos například pro uživatele vaší knihovny?

Pro mě je CPK velkou sázkou o velkou cenu. Je to věc, do které se poměrně hodně investuje a snažíme se na ní spolupracovat, protože věřím, že může být hodně dobrá. Myslím, že CPK může být pro české knihovnictví tím, čím byl pro nás dříve zmiňovaný Koniáš a nový web. Že to může být – kromě toho, že to je služba postavená na nových technologiích – přesně ten potřebný *kick off*.

CPK může nastartovat celou řadu procesů, které přímo nesouvisí s vlastní technologickou vrstvou, a proto je pro mě velmi důležité hovořit o portálu jako o službě.

Vždycky, když se začne moc zabředávat do zkratk různých rozhraní apod., začnu být nervózní, protože si myslím, že je zapotřebí CPK popisovat jazykem služeb pro koncového uživatele, aby bylo jasné, co všechno bude nabí-

zet v roce 2015 (doufám, že v té době už něco bude), co bude nabízet v roce 2020 a kam to má celé směřovat. To je věc, kterou by měl mít každý knihovník rozmyšlenou, mít představu o cíli toho projektu a být s ním ztotožněný. Nutí nás to přemýšlet o knihovnických službách v ČR jako o jedné komplexní službě, musíme začít myslet mimo hranice své vlastní knihovny a mnohem širěji, což je velmi užitečné. To je první vedlejší efekt, který to má.

Druhá důležitá přidaná hodnota je, že nás CPK donutí ke spolupráci a k větší synergii, ale bude to bolet. Bude to něco podobného, čím jsme prošli s naším těkavým knihovním fondem, o kterém jsme už hovořili. Až začnou knihovny měnit svoje vycizelované knihovní řády a začnou se bavit společně o základních principech a pravidlech toho, jak by naše služby měly vypadat, aby byly vzájemně prostupné, budou se muset smířit s tím, že nemají *svoje* čtenáře, kteří mají *jejich* legítiku, ale že mají deset milionů obyvatel této země, kterým mají poskytovat službu, protože těch deset milionů obyvatel si ji platí. To budou kroky skoro až metafyzické, vyžadující změnu v myšlení a je zapotřebí jimi projít. Pokud tím projdeme, můžeme i dnešní služby posouvat někam dál. Z tohoto pohledu patřím k přesvědčeným podporovatelům CPK a myslím, že je to dobrá věc. Musíme si však hlídat, aby opravdu byla dobrá a aby všichni společně chápali, k čemu má směřovat.

Děkuji za rozhovor.

JAN KAŇKA kanka@kfbz.cz

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Ludmila Bartoňová – Sokolnice **Mgr. Adam Biňovec** – AK Koutná, Slušná & Bělohávek v. o. s., Praha **Mgr. Jarmila Burešová** – Knihovna města Ostravy **Mgr. Milan Černý** – Knihovna Institutu umění – Divadelního ústavu, Praha **PhDr. Václava Horčáková** – Historický ústav AV ČR, v. v. i., Praha **Ing. Jan Kaňka** – Krajská knihovna Františka Bartoše Zlín **Mgr. Pavlína Lonská** – Městská knihovna v Praze **Ing. Jiří Mika** – Středočeská vědecká knihovna v Kladně **Mgr. Monika Oravová** – Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě **Radka Prokopová** – Kavárna Mezi Řádky, Praha **PhDr. Kristina Rexová** – Historický ústav AV ČR, v. v. i. **PhDr. Michal Šerák, Ph.D.** – Katedra andragogiky a personálního řízení Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze **Daniela Wimmerová** – jihočeská regionální organizace SKIP ČR

Digitalizace regionální literatury v Moravskoslezském kraji

Úvod

Odborná veřejnost již několik let s napětím sleduje přípravu i realizaci projektu Národní digitální knihovny, jehož výstupem by měla být digitalizace významné části bohemikální produkce 19.–21. století. Na knihovnických konferencích i v profesním tisku jsou pravidelně zveřejňovány informace o jeho jednotlivých fázích, problémech i úspěších. Trochu ve stínu této celonárodní aktivity probíhají krajské digitalizační projekty. Ty sice nemohou konkurovat množstvím zpracovaných svazků či rozsahem vybudovaných pracovišť, ale pro poznání a trvalé uchování regionálního kulturního dědictví mají obrovský význam.

Regionální digitalizační projekty jsou spolufinancovány Evropskou unií z Evropského fondu pro regionální rozvoj prostřednictvím Integrovaného operačního programu. Jejich řešitelé jsou jednotlivé kraje. Digitalizace knihovnických fondů je přitom jen jednou z částí rozsáhlejších multiprojektů, které si kladou za cíl zefektivnění veřejné správy prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Na rozhodnutí každého kraje přitom bylo, jak velký důraz bude kladen právě na digitalizaci knihovnických fondů a budování digitalizačních pracovišť.

Tento článek popisuje průběh řešení projektu Digitalizace a ukládání dat, který je součástí multiprojektu e-Government Moravskoslezského kraje (II.–VI. část výzvy).

Příprava projektu v Moravskoslezském kraji

Moravskoslezský kraj byl jedním z těch, které již od počátku příprav věnovaly digitalizaci monografií a periodik velkou pozornost. Jako partner kraje byla oslovena Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, jež je jeho příspěvkovou organizací.

Noviny z fondu Archivu města Ostravy

Moravskoslezský kraj rozhodl, že do svého projektu (vedle krajské digitální spisovny a krajského digitálního úložiště) zahrne jednak samotnou digitalizaci provedenou externí firmou, jednak krajskou digitalizační jednotku vybudovanou v prostorách knihovny. Na tyto dvě části bylo vyčleněno téměř 13 mil. Kč, skutečné náklady se nakonec podařilo snížit na zhruba 8,3 mil. Kč.

Žádost o finanční podporu k tomuto projektu byla podána do výzvy IOP č. 08 – Rozvoj služeb e-Governmentu (oblast podpory 2.1 Zavádění ICT v územní veřejné správě) v roce 2010, přičemž schválen byl v roce následujícím. Tehdy také začala intenzivní práce jak na straně kraje, tak i knihovny.

Digitalizace knihovnického fondu

Pro digitalizaci knihovnického fondu bylo vybráno 306 000 stran monografií a periodik. Jde z pře-

vážné části o dokumenty vydané v 19. či první polovině 20. století, které jsou ohroženy degradací kyselého papíru. Jelikož jde o krajský projekt, byly zvoleny dokumenty důležité pro dějiny regionu, jenž je v tomto případě chápán jako území dnešního Moravskoslezského kraje.

K digitalizaci tak byly vybrány například monografie *Staré pověsti slezské* (1924), *Legendy ostravských ulic* (1934), *Slezské svatební písničky ze Sedlišť a okolí* (1924) či rozsáhlé noviny *Duch času* (1899–1938) a *Ostrauer Zeitung* (1889–1939).

Nehledaly se přitom pouze publikace z fondu Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě, ale i z dalších paměťových institucí regionu. Šlo jednak o organizace zřizované Moravskoslezským krajem (Muzeum v Bruntále, Muzeum Těšínska, Muzeum Beskyd Frýdek-Místek a Muzeum Novojičínska), jednak o další subjekty (Archiv města Ostravy, Slezské zemské muzeum v Opavě, Ostravské muzeum). Oficiálním partnerem projektu však byla pouze krajská knihovna, která zajišťovala veškerou komunikaci s Moravskoslezským krajem i dodavatelskou firmou.

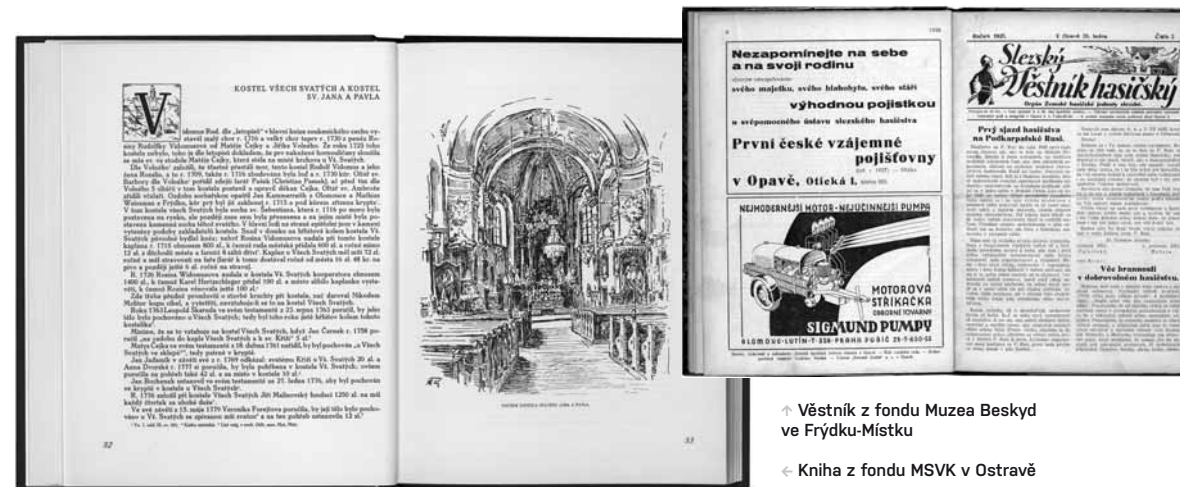
Dokumenty byly postupně vybírány už několik let před zahájením projektu – vedle regionálního a časového hlediska hrála při jejich výběru roli také otázka badatelského zájmu (četnost výpůjček) a fyzický stav publikací. Kromě stránkového rozsahu bylo nutno pro zadávací dokumentaci monografie i periodika fyzicky prohlédnout a zaevidovat druh dokumentu, počet stran, formát a typ písma. Nutno podotknout,

že šlo o velmi pracnou záležitost, protože 50 % publikací nemělo zpracovány bibliografické popisy vůbec nebo záznamy respektovaly zastaralá pravidla.

Podklady pro veřejnou zakázku byly připravovány od počátku roku 2011, přičemž Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě chystala odbornou část zadání. Při přípravě požadavků vycházela jednak z tehdejších oficiálních dokumentů (pravidla pro program VISK 7, pravidla popisu monografií a periodik), jednak z dosavadní praxe při své vlastní digitalizaci (především specifikace údajů, jež mají být zahrnuty při metadatovém popisu).

Vzhledem k nutným administrativním krokům došlo k oficiálnímu vyhlášení veřejné zakázky až v březnu 2012, což se ukázalo jako značná komplikace. Ještě během zadávací lhůty (5. 4. 2012) totiž byly vydány nové standardy Národní digitální knihovny, jež měly krajské digitalizační projekty respektovat. Do zadání již samozřejmě nebylo možno zasahovat, takže některé pasáže zcela neodpovídaly aktuální situaci. Uchazeči o zakázku byli nicméně informováni, že při sporných otázkách dostává přednost povinnost dodržovat standardy v aktuálním znění, která byla v dokumentaci také uvedena.

Vítězným uchazečem se stala firma Konica Minolta Business Solutions Czech, spol. s r. o., se subdodavatelem scanservice a. s. Smlouva na byla účinnosti dne 1. 10. 2012, přičemž výstupy digitalizace musely být předány do 30. 9. 2013.

↑ Věstník z fondu Muzea Beskyd ve Frýdku-Místku

← Kniha z fondu MSVK v Ostravě

Během následujícího roku Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě figurovala především jako koordinátor a odborný garant digitalizace. V první fázi například ověřovala, pro které dokumenty neexistuje využitelný katalogizační záznam v elektronické podobě (Souborný katalog ČR nebo katalog MSVK), což se týkalo zmíněných přibližně 50 % titulů. Ty byly po zapůjčení od jednotlivých vlastníků zkatalogizovány na pracovišti krajské knihovny. U 90 % dokumentů bylo žádáno o přidělení čísla České národní bibliografie jakožto jednoho ze základních identifikátorů pro digitalizaci. Knihovna také zajišťovala dodání dat do Registru digitalizace v kategorii „ve zpracování“.

Digitalizační pracoviště v krajské knihovně

Nezbytnou součástí činnosti knihovny bylo také dohledávání chybějících ročníků a čísel periodik v mimoregionálních institucích. Zápůjčky byly dojednány ve Vědecké knihovně v Olomouci, v Moravské zemské knihovně a v Moravském zemském archivu.

Před samotnými svozy dokumentů byly připravovány tištěné předávací protokoly – v rámci projektu vždy předávala Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě (fondy jiných institucí sama předtím přebrala na základě jejich žádosti o zajištění digitalizace), dále byly nachystány elektronické seznamy i tištěné průvodky vkládané do dokumentů (nahrazovaly vlepované čárové kódy, které nebylo možno u fondů různé provenience použít).

Během roční realizační fáze probíhaly pravidelné kontrolní dny, při nichž byly vyjasňovány a konkretizovány postupy, k nimž standardy neposkytují jednoznačné pokyny. S dodavatelskou firmou se řešila např. otázka (ne)skeno-

vání vazeb, popisu příloh, pojmenování balíčků, podoby anotací apod. Bohužel teprve v době, kdy již krajský digitalizační projekt probíhal v plném rozsahu, byly doladovány některé problematické body standardů. Jejich nová verze pak už časově nespádala do plnění této části projektu.

Kompletně zpracované PSP balíčky o přibližné velikosti 6 TB byly Moravskoslezskému kraji předány v plánovaném termínu (30. 9. 2013). K jejich předání knihovně došlo paralelně s vybavením digitalizačního pracoviště v prosinci 2013.

Krajská digitalizační jednotka

Druhou částí projektu bylo vybudování krajské digitalizační jednotky v prostorách Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě. Pracoviště nebylo budováno „na zelené louce“, neboť knihovna již dříve vlastními silami digitalizovala, nicméně vybavení pořízené v roce 2005 již dosluhovalo a neodpovídalo současným požadavkům.

Zadání samostatné veřejné zakázky na tuto část bylo připravováno paralelně se soutěží zmíněnou výše, tedy od roku 2011. Současně s ní také došlo k jejímu vyhlášení, ale dodavatel v tomto případě vybrán nebyl. Podobně dopadlo i druhé kolo, kdy byla k dispozici pouze jedna nabídka, což odporuje zákonným předpisům. Zadávací dokumentace byla poté přepracována – oproti původní variantě doplnění licencí k metadatovému editoru, který knihovna dosud používala, bylo akceptováno vybavení jakýmkoliv softwarem splňujícím standardy NDK.

Třetí vyhlášení zakázky již bylo úspěšné – v září 2013 byla podepsána smlouva s dodavatelem, jímž byla opět firma Konica Minolta Business Solutions Czech, spol. s r. o. (subdodavatelem tentokrát EXON s. r. o.). V následujících dvou měsících proběhla dodávka. Knihovna získala nové technické vybavení – skener umožňující snímání předloh v různých typech vazeb až do formátu A1, server a pracovní stanice. Pořízen byl dále software Procyon pro popis metadaty. Krajská digitalizační jednotka tak umožňuje kompletní digitalizaci podle aktuálních standardů Národní digitální knihovny a její výstupy jsou plně kompatibilní

se systémy pro dlouhodobou ochranu digitálních dokumentů.

Součástí krajské digitalizační jednotky je také systém Kramerius pro zpřístupňování vzniklých digitálních dokumentů široké veřejnosti. V rámci projektu proběhla instalace verze 4, která v roce 2014 nahradí dosud používanou verzi 3. Nezbytným krokem k plnému zprovoznění byla rovněž konverze zhruba 200 000 stran dokumentů z K3 do K4. Šlo o publikace, které Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě zdigitalizovala ještě před započítáním celého projektu.

Krajská digitalizační jednotka byla Moravskoslezské vědecké knihovně v Ostravě svěřena do užívání rozhodnutím Rady kraje v samotném závěru roku 2013.

Plány pro rok 2014

Na počátku roku 2014 je tak Moravskoslezský kraj v situaci, kdy proběhla veškerá dodavatelská práce na projektu. Výstupy byly svěřeny odbornému partnerovi, tedy vědecké knihovně. Na tu nyní čeká další obrovský kus práce – uvedení krajské digitalizační jednotky do ostrého provozu, postupná kontrola dodaných balíčků a jejich import do Krameria verze 4. Bohužel v rámci projektu ani nyní nedošlo k žádnému personálnímu posílení digitalizačního pracoviště, a tak lze předpokládat, že i tato fáze bude časově dosti náročná. V průběhu roku 2014 by však obyvatelé Moravskoslezského kraje i další zájemci měli získat přístup k velkému množství zajímavých dokumentů.

MONIKA ORAVOVÁ oravova@svkos.cz
Foto Jana Leparová

Historická bibliografie – významný pramen historiografie

Ve dnech 7.–8. listopadu 2013 se v Praze ve vile Lanna uskutečnila již pátá konference mezinárodního projektu *Evropské historické bibliografie*, zaměřená na problematiku národních historických bibliografií v evropských zemích a zároveň na význam bibliografie jako informačního zdroje pro historiografii. Projekt spolupráce národních historických bibliografií vznikl v roce 2007 pod záštitou Berlínsko-braniborské akademie věd v Berlíně. Jeho cílem je spojit na evropské úrovni různorodé národní bibliografické projekty, dosáhnout tak co nejkomplexnějšího vyhledávání v těchto zdrojích, a tím podpořit mezinárodní komparativní historický výzkum.

Konferenci zahájila ředitelka Historického ústavu Eva Semotanová, pozdravila účastníky a promluvila o významu bibliografie pro historickou obec. V úvodním metodologickém referátu *Poznámky historika k historické bibliografii*

Jaroslav Pánek shrnul význam bibliografie pro usnadnění orientace badatelů ve stále narůstající historiografické produkci. Ocenil úsilí účastníků projektu Evropských historických bibliografií o dosažení společné platformy národních bibliografických databází v rámci Evropy.

Další program byl rozčleněn do tří tematických sekcí. První, nazvanou *Historické bibliografie a jejich využití ve vědeckém výzkumu*, zahájily Václava Horčáková a Věra Hanelová z Historického ústavu AV ČR referátem *Bibliografie dějin Českých zemí. Projekt modernizace a mezinárodní spolupráce*. Ve vystoupení představily výsledky prvních dvou let práce řešitelského týmu na projektu financovaném Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci Cestovní mapy ČR velkých infrastruktur. Jedná se především o využití nových možností, které přinesla bibliografické databázi implementace mezinárodních standardů (MARC 21) a nový software. Data jsou volně dostupná v režimu on-line na adrese <http://biblio.hiu.cas.cz/>.

Po přestávce **Lene Eklund-Jürgensen** z Královské knihovny v Kodani v příspěvku *Paměti a autobiografie k okupaci Dánska 1940–1945. Dánská historická bibliografie jako základní informační zdroj* nastínil možnosti různých dánských bibliografií pro vyhledávání pamětí a autobiografií pro období druhé světové války. **Bernadette Cunningham** z Dublinu ve svém referátu načrtla dějiny historické bibliografie v rozděleném Irsku, připomenula její významné osobnosti a odraz měnících se politických a kulturních okolností v bibliografickém zpracování dějin Irska. Příspěvek **Ludgera Syré** ze Zemské knihovny v Karlsruhe představil jednotlivé německé zemské bibliografie a ukázal možnosti vyhledávání velkého množství různorodých informací, které nabízejí.

Druhý blok konferenčních příspěvků, věnovaný dějinám historické bibliografie a jejím významným osobnostem, zahájila editorka *Bibliographie annuelle de l'Histoire de France* **Brigitte Keriven**. Na základě výzkumu bibliografických záznamů francouzské historické bibliografie z let 1964–2010 sledovala měnící se priority zájmu o bádání zaměřené na průběh druhé světové války a protifašistický odboj ve Francii. **Marie Makariusová** z Historického ústavu AV ČR v příspěvku *Zakladatelé české historické bibliografie. Čeněk Zibrť, Josef Pekař, Josef Kazimour, Josef Klik a Stanislava Jonášová-Hájková* přiblížila posluchačům nejvýznamnější osobnosti dějin oboru. **Helmut Teufel** ze Společnosti pro dějiny židů v České republice promluvil o dějinách a tvůrcích řady bibliografií zaměřených na židovské dějiny českých zemí v přednášce *Obhajoba bibliografie dějin židů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Do tohoto tematického bloku patřil i písemný příspěvek, který zaslal **Robert Luft** z Collegia Carolina. Ve studii *Heinrich Jilek (1902–1986), knihovník a bibliograf českých zemí. K dějinám bibliografické práce ve 20. století* zmapoval život a bibliografické dílo českoněmeckého bohemisty, slavisty, knihovníka a bibliografa.

Druhý konferenční den byl věnován referátům třetí tematické sekce zaměřené na využití softwarových aplikací v historické bibliografii se zvláštním zřetelem na mezinárodní spolupráci. **Eva Kraus** z Bavorské státní knihovny v Mnichově a **Matti Stöhr** z Berlínsko-brani-

Účastníci konference se sešli ve vile Lanna

Foto Blanka Šubecová

borské akademie věd v Berlíně ve společném příspěvku seznámili účastníky s projektem směřujícím k jednotné *Německé historické bibliografii*. Cílem je připravit platformu, která umožní společné vyhledávání v nejvýznamnějších bibliografických databázích na území Německa, zaměřených na německou historiografii a německé dějiny. **Irena Tumelytė** z litevského historického ústavu ve Vilniusu v přednášce *Současná litevská historická bibliografie* rozebrala litevskou spolupráci na společné bibliografii s Herder-Institutem v Marburgu a věnovala se především rozdílům v bibliografickém třídění obou pracovišť, které mají základ v odlišném přístupu obou historiografií. V příspěvku *Využití bibliografie švýcarské historie v elektronických historických zdrojích na příkladu Historického slovníku Švýcarska* demonstrovali zástupci kooperujících institucí **Werner Bosshard** a **Nathalie Vuilleumier** využití švýcarské historické bibliografie pro potřeby historické encyklopedie Švýcarska (*Historisches Lexikon der Schweiz*).

Stefan Wiederkehr z Berlínsko-braniborské akademie věd se v přednášce *Jak retrospektivně obohatit bibliografickou databázi autoritními záznamy. Zkušenosti Jahresberichte für deutsche Geschichte* zaměřil na problematiku personálních autorit, jejich ujednacení a použití v největší německé historické bibliografické databázi *Jahresberichte für deutsche Geschichte*. Také **Libor Šimek** z Národní knihovny v Praze se v příspěvku *Tvorba jmenných autorit jako nástroj jednotného přístupu do různorodých bibliografických databází* věnoval tvorbě a důležitosti sjednocení národních jmenných autorit v bibliografických databázích knihoven, archivů,

muzeí a dalších paměťových institucí. Přednáška **Jürgena Warmbrunna** z Herderova Institutu v Marburgu *Historické bibliografie středovýchodní Evropy – metoda spolupráce* byla zaměřena na dějiny i současnost marburského bibliografického projektu, který zastřešuje spolupráci národních historických bibliografií na společné databázi k dějinám střední a východní Evropy.

Po obědě **Gérald Péoux**, **Isabelle Havelange** a **Cyril Mathevon** z Paříže zhodnotili v příspěvku *Bibliografické ročenky k francouzským dějinám: Transformace dat jako první krok ke komplexnímu nástroji pro evropské historiografie* poslední vývoj francouzské historické bibliografie především z hlediska počítačového zpracování dat. Poslední vystoupení konference patřilo **Janu Lhotákovi** z Muzea Šumavy a **Jiřímu Novákovi**. Bylo věnováno historii a současnosti bibliografického zpracování dějin a vlastivědy oblasti Šumavy i obecným otázkám regionálních bibliografií. Na závěr zhodnotila průběh a výsledky konferenčního jednání

zástupkyně bibliografického oddělení Historického ústavu AV ČR **Kristina Rexová**.

Na konferenci rokovali historici a bibliografové z Dánska, Francie, Irska, Litvy, Německa, Švýcarska, ale i z řady českých historických pracovišť a knihoven. To se promítlo i v živých a otevřených diskusích, které následovaly po jednotlivých blocích příspěvků. Byl zde vidět hluboký zájem o problematiku spojující historii, bibliografii i počítačové zpracování dat. K úspěchu konference napomohlo i výjimečné prostředí pražské vily Lanna, které hosté velmi obdivovali. Uspořádání další, v pořadí šesté konference *Evropských historických bibliografií* přislíbili v závěru jednání zástupci Švýcarska.

Vydání příspěvků z pražské konference připravuje bibliografické oddělení Historického ústavu na rok 2014 formou sborníku. S texty a prezentacemi přednášek se zájemci mohou seznámit již dnes na webu projektu *Evropských historických bibliografií* (<http://www.histbib.eu/>).

VÁCLAVA HORČÁKOVÁ ✉ horcakova@hiu.cas.cz
KRISTINA REXOVÁ ✉ rexova@hiu.cas.cz

KNIHOVNÁM V MALÝCH OBCÍCH

DANIELA WIMMEROVÁ
✉ Wimmerova.D@seznam.cz

Knihovna městyse Křemže

Městys Křemže leží 10 km severně od Českého Krumlova na úpatí hory Kleť. Místo se zapsalo do historie v období husitských válek, kdy zde vládl Jan Smil, který se dostal do konfliktu se svým mocným sousedem Oldřichem z Rožmberka. Spor dopadl pro Smila špatně, Rožmberk ho nejdříve připravil o panství a nakonec i o život.

V novodobé historii využívali někteří umělci krás okolí Křemže k rekreaci. Dlouhá léta sem jezdil jihočeský malíř Adolf Tráger, který hledal v okolí městečka inspiraci pro svá díla. Svě chalupy tu měli například herci Miloš Kopecký nebo Jiří Číslar.

Jak dokazuje zápis z obecní kroniky, veřejná knihovna má v Křemži dlouhou tradici: „9. května 1877 bylo obecním výborem usneseno převzít do

správy obce knihovnu od studujících zdejších založenou a starati se o další její udržování a rozšíření.“ Zmíněnou knihovnu převzala obec do své správy v roce 1878 a dále ji rozšiřovala. V roce 1892 vznikl spolek SMIL, který vyvíjel bohatou kulturní činnost a ve své době se také staral o veřejnou obecní knihovnu. Tento spolek pak v roce 1913 splýnul s Jednotou Sokol.

Výrazným mezníkem v činnosti knihovny byl rok 1976, kdy byla zřízena středisková knihovna s profesionálním pracovníkem – knihovnicí Annou Traplovou. Středisko Křemže mělo ve svém meto-

Foto Miroslava Průchová

Knihovna je příjemným místem pro děti i dospělé

dickém obvodu knihovny Chlum, Mříč, Stupná, Holubov a Třísov. Během následujícího desetiletí se knihovna v Křemži pod vedením Anny Traplové stala jednou z nejlepších v okrese Český Krumlov. I když prostory knihovny nebyly ideální, její bohatá činnost byla příkladná. O dobré práci svědčí i umístění v soutěži Budujeme vzornou lidovou knihovnu, v níž získala titul *Vzorná lidová knihovna*. Své dobré zkušenosti ochotně předávala knihovnám ve svém metodickém obvodu. Nejlépe si z nich vedla knihovna v osadě Chlum (dnes součást Křemže), kde působila knihovnice Ludmila Soukupová. Také tato knihovna byla v soutěži velmi úspěšná. Získané ocenění *Vzorná lidová knihovna* – dokonce jako jediná v českokrumlovském okrese – v roce 1984 obhájila.

Po odchodu Anny Traplové do důchodu nastoupila v roce 1986 do střediskové knihovny Ivana Troupová, která v její dobré činnosti zdárně pokračovala. V té době bylo ve fondu knihovny již 7601 svazků a 409 čtenářů si vypůjčilo 19 213 knih a časopisů.

V roce 1992 knihovna konečně získala odpovídající prostory pro svou činnost. Přestěhovala se

do budovy mateřské školy, kde měla k dispozici jedno patro, a tím i vyhovující místo pro uložení knihovního fondu. Také čtenáři zde měli dostatek prostoru k výběru knih a časopisů.

Rok 1998 znamená pro knihovnu podstatnou změnu. Po zrušení okresů přešla knihovna zcela do působení obce Křemže. Knihovny v osadách získaly statut „poboček“ a výkon metodické funkce byl převeden do Městské knihovny v Českém Krumlově. Na čas byl knihovnici zkrácen úvazek na polovinu, což vedlo k jejímu odchodu.

Od prosince roku 1999 je křemežskou knihovnicí Miroslava Průchová. Svou činnost v knihovně zahájila úspěšným absolvováním rekvalifikačního kurzu *Knihovnik, informační pracovník*, který v té době probíhal v Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích. Kurz pro pracovníky obecních knihoven Jihočeského kraje společně připravily regionální organizace SKIP, Jihočeská

vědecká knihovna, pověřené knihovny v bývalých okresních městech a úřady práce. Z výše uvedených důvodů byl pracovní poměr knihovnice změněn z polovičního na plný úvazek. Byla také prodloužena výpůjční doba knihovny. V té době měla knihovna ve fondu 13 953 svazků, navštěvovalo ji 383 čtenářů (187 dětí do 15 let) a půjčilo se 24 170 knih a časopisů.

V roce 2001 získala knihovna výpočetní techniku a byl zaveden internet s přístupem pro veřejnost. Započalo se s vkládáním dat do programu LANius.

Na rok 2006 připadlo 135. výročí založení knihovny místními studujícími, ke kterému mělo dojít v roce 1871. Přes pečlivé prostudování dostupných materiálů nebylo toto datum potvrzeno žádnou písemnou zmínkou. Zato 30. výročí zřízení knihovny s profesionálním knihovníkem lze dohledat v kronice Obecní knihovny Křemže, kterou vedla bývalá knihovnice Anna Traplová. S příspěvím grantu MK ČR získala knihovna v červnu téhož roku počítač, který byl vybaven novým programem Clavius (dnes už je provoz knihovny zcela automatizován).

V *Týdnu knihoven* byla vyhlášena soutěž pro děti základní školy o nejlepší logo knihovny, kterou vyhrála Vendula Korábová a její logo knihovna stále využívá. Počátkem prosince dostala knihovna nové pojmenování – *Knihovna městyse Křemže* (s pobočkami Chlum a Mříč).

Snad dosud nejvýznamnější změnou v činnosti knihovny bylo přestěhování do nových prostor v roce 2008. Ve velmi krátkém čase se z prostředků obce a bez jakýchkoli dotací podařilo nástavbou nad původní kuchyní mateřské školy vytvořit důstojné místo pro činnost knihovny. Kromě prostoru pro umístění knihovního fondu vzniklo i příjemné prostředí pro práci s dětmi a pro konání rozličných kulturních akcí. Také umístění počítačů umožňuje uživatelům klidné a nerušené studium. Vznikla rovněž nová webová stránka knihovny, která seznamuje s její bohatou činností (www.knihovnakremze.estranky.cz).

Přívětivé prostředí a ochotná knihovnice lákají uživatele k pravidelným návštěvám knihovny. Také spolupráce se zřizovatelem (dlouholetá podpora knihovny starostou Ing. Josefem Troupem) je velmi dobrá, což se projevuje především na finančním zajištění provozu knihovny. Knihovní fond je průběžně doplňován novinkami, pobočky

využívají výměnných fondů z MěK v Českém Krumlově. Rozsáhlá je i kulturně-výchovná činnost. Pravidelné návštěvy dětí z mateřské i základní školy jsou samozřejmostí. Knihovna se vždy ochotně zapojuje do celostátních akcí jako *Týden knihoven*, *Celé Česko čte dětem*, *Pasování prvňáčků*. Velkou oblibu mezi čtenáři mají i akce zaměřené na poznávání regionu – besedy se spisovateli, literární výlety, besedy nad obecní kronikou, přednášky o tom, jak začít s rodokmenem... Nechybí ani akce „pro šikovné ruce“ – *Jarní květinové aranžmá*, *Vánoční aranžmá*, *Velikonoční dílna*...

V nových prostorách sídlí knihovna od roku 2008

Hezký interiér a také zajímavá činnost knihovny jsou inspirací i pro další jihočeské knihovnický. Na exkurzi přijeli z obecních knihoven z Prachaticka a příležitost si nenechali ujít ani „domácí“ – pracovníci malých knihoven Českokrumlovská. Knihovna patřila také mezi zastávky automobilových a motocyklových veteránů při akci *Na kolech po knihovnách regionu*. Toto setkání čtenářů se spisovateli v různých místech jihočeského kraje – doplněné „vůní benzínu“ – připravila Městská knihovna v Prachaticích.

Co dodat na závěr? Snad jen to, že knihovnice Mirka Průchová je aktivní členkou jihočeského SKIP. O tom, že ráda získává nové podněty pro svou práci, svědčí i fakt, že nechybí na žádném setkání venkovských knihovníků – *Co venkovské knihovny umějí a mohou*.

Tak příště na shledanou v Ratiškovcích!

Slučitelnost pracovního poměru a práce mimo pracovní poměr

Mnohý zaměstnavatel se ocitne v situaci, kdy pro něj nadále není výhodné zajišťovat svůj provoz pouze prostřednictvím pracovních smluv. Nabízející se variantou (mimo právně stále neakceptovatelného švarcsystému) jsou pak dohody o výkonu práce mimo pracovní poměr podle § 74 a následujících zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“), tedy dohody o provedení práce („DPP“) a dohody o pracovní činnosti („DPČ“). Provozovatelé a zřizovatelé knihoven se do této situace dostávají typicky v souvislosti s přípravou a realizací dotačních projektů. Základní otázkou v této souvislosti je, zda je možné využít v takovém případě jako pracovníků na dobu stávajících vlastních zaměstnanců, které zaměstnavatel důvěrně zná, zná jejich možnosti, kvalitu jimi vykonávané práce atd.

Základním limitem, ne zcela přehledně obsaženým v ustanovení § 34b odst. 2 zákoníku práce, je zákaz, aby zaměstnanec na dohodu vykonával u zaměstnavatele práci stejně druhově vymezenou jako tu, kterou vykonává již v rámci jiného základního pracovního vztahu. Dříve, před 1. lednem 2012, bylo toto pravidlo upraveno v nyní již zrušeném ustanovení § 13 odst. 4 zákoníku práce. Obsahově se ovšem současné pravidlo liší od původního minimálně, když místo výslovného uvedení pracovního poměru a dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr obsahuje poněkud kryptický termín „základní pracovní vztah“. Obsah tohoto termínu je však v zásadě identický.

Co se rozumí onou „stejně druhově vymezenou prací“? To již je otázkou nikoli právní, ale spíše faktickou. Zaměstnavatel se tak musí v případě sjednávání DPP či DPČ se svým stávajícím zaměstnancem v první řadě dohodnout a ujasnit si, zda by zaměstnanec mohl uložit výkon pracovní činnosti, pro kterou se dohoda sjednává, i na základě stávající pracovní smlouvy. Pokud tomu tak je, dohodu na tuto pracovní činnost uzavřít nelze. A to ani za podmínky, že tato činnost bude pouze jednou z těch, které budou na základě takovéto dohody konány (samozřejmě, v takovémto případě postačuje vyškrtnout pouze tuto jednu činnost a dohodu poté bez obav uzavřít). Zaměstnavatelé, kteří dohody sjednávají se svými stávajícími zaměstnanci pro výkon práce užívají častěji, či dokonce pravidelně, by tak měli mít toto pravidlo na paměti nejen při sjednávání dohod samých, ale i při uzavírání „základních“ pracovních smluv. Jak vidno, příliš široce popsany druh práce v pracovní smlouvě snadno dokáže rozvrátit takovýto model. Přestože jsme si vědomi, že v praxi není toto pravidlo dodržováno zcela důsledně, nemůžeme jeho ignorování doporučit. A to zejména u zaměstnavatelů, kteří z nějakého důvodu (např. proto, že jsou příjemcem prostředků z veřejných zdrojů) podléhají pravidelné kontrole ze strany orgánů moci veřejné. Důsledky by v takovém případě mohly být pro porušitele tristní, od krácení či dokonce vrácení podpory z důvodu porušení pravidel až po přímé sankce ze strany dozorových orgánů v oblasti zaměstnanosti. Lze proto doporučit, aby práce vymezená v rámci dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr byla věcně vyspecifikována například uvedením konkrétního projektu, v rámci něhož je vykonávána, vyjmenováním činností, které zjevně nespádají do rozsahu pracovní činnosti vykonávané zaměstnancem v pracovním poměru apod.

Další podstatnou otázkou je charakter obou dohod. Zatímco dohoda o provedení práce je dohodou zákonem původně dimenzovanou pro výkon jednorázového úkolu (např. katalogizace souboru dokumentů, přípravu konkrétního projektu atd.), dohoda o pracovní činnosti byla zamýšlena jako právní základ pro činnost kontinuální v rozsahu nižším, než jak je tomu u pracovního poměru. Vzhledem k tomu,

že se toto vymezení ukázalo pod rozlišovací schopnost praxe, v současném znění zákoníku práce je dohoda o provedení práce omezena na 300 hodin za kalendářní rok (což je v praxi bohužel často obcházeno snížením počtu reálně odpracovaných hodin a navýšením sjednané odměny). Dohoda o pracovní činnosti je omezena primárně pracovní dobou, která nesmí v průměru za dobu, na kterou byla uzavřena, nejdéle však na dobu 52 týdnů, přesahovat v pracovním týdnu polovinu „stanovené pracovní doby“, tj. 40 hodin týdně (viz § 79 zákoníku práce). Zatímco odpracovaná doba jednotlivých DPP uzavřených mezi stejným zaměstnavatelem a stejným zaměstnancem se pro účely tohoto omezení sčítá, a to i za situace, kdy se jedná o dohody uzavřené na provedení různých druhově vymezených prací, pro DPČ takovéto pravidlo neplatí. Zaměstnavatelé si však musejí uvědomit, že pokud budou mít s tímž zaměstnancem uzavřeno několik dohod o pracovní činnosti, které budou pravidelně obnovovány, zaměstnanec bude do zaměstnání docházet v průběhu celého pracovního týdne, bude mu přiznáno právo na dovolenou atd., vystavují se tím riziku, že bude toto počínání posuzováno jako obcházení zákona (neboť standardním řešením takové personální potřeby zaměstnavatele by mělo být uzavření pracovní smlouvy se všemi právy zaměstnance, která jsou mu zákonem garantována). V případě vzniku konfliktní situace, ať již s dozorovými orgány, či se zaměstnancem (např. v případě jednostranného ukončení spolupráce ze strany zaměstnavatele), budou zaměstnavateli přičteny všechny z toho vyplývající důsledky k tíži.

A nyní k otázce zásadní. Je možné uplatnit personální náklady na realizaci konkrétního projektu, v podobě DPP či DPČ uzavřené s vlastním stávajícím zaměstnancem, jako refundovatelné náklady na projekt? Odpověď je třeba šalamounsky. Závisí totiž vždy na konkrétních podmínkách daného projektu. A rovněž je třeba nezapomenout na skutečnost, že výše personálních nákladů na realizaci bývá nezřídka omezena. V každém případě i zde platí, že pokud si něčím nejste jisti, ptejte se a specificky popište svou situaci.

Poslední a velmi podstatnou poznámkou je upozornění na proměnlivost právní úpravy týkající se dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Tato část zákoníku práce patří mezi nejčastěji a nejvýrazněji měněné. S ohledem na redefinici českého soukromého práva zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „NOZ“), dochází rovněž ke změnám smluvního práva jako takového, které se do obsahu dohod budou od 1. 1. letošního roku nadále promítat (zejména co do různých nepravdivých složek těchto smluv, doložek, možnosti ukončení atp.). Bohužel, otázka dohod je oproti „standardním“ pracovním smlouvám inkorporována do zákoníku práce poměrně volně, takže její změny jsou de facto neobvykle snadné. Snad proto bývají jednou z prvních věcí, které politické reprezentace, v demonstrování snaze podpory pracovního trhu, po nástupu k moci mění. Vždy je tak třeba se ujistit, že při návrhu textu těchto dohod pracuje odpovědná osoba s účinným, tedy aktuálním, textem zákona a dohodu vypracovává i s ohledem na již platné, dosud však neúčinné změny relevantní právní úpravy. V daném případě se navíc nelze omezovat pouze na zákoník práce a NOZ, ale i na dotčené předpisy daňové.

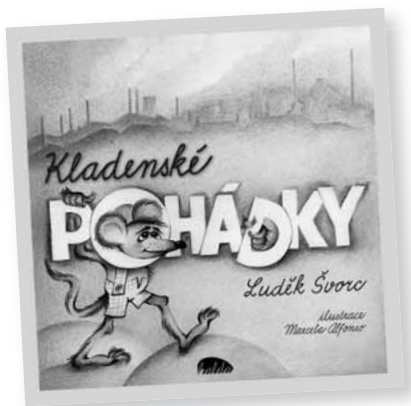
**Mgr. Adam Biňovec, advokátní koncipient
AK Koutná, Slušná & Bělohávek v. o. s., advokátní kancelář**

CO PRO VÁS PŘIPRAVUJEME...

- Z výzkumu České děti jako čtenáři v roce 2013
 - Kramerius v českých a slovenských knihovnách
 - Jak se digitalizují rukopisy
 - Projekt Mini.knihovna.cz
 - Ze čtenářova deníku: Poučný příběh o tom, jak jsem si zkazila oči

Kladno pohádkové

To, že *Kladenské pohádky* budou vydařené dítě s chutí do života, se ukázalo hned, jak přišly na svět. Při jejich křtu pro velké čtenáře ve Středočeské vědecké knihovně v Kladně i pro ty malé v dětském oddělení Městské knihovny Kladno (viz foto) se sešlo tolik příznivců, že z toho měli určitě radost i strejda Šedivák a kluci Chloupek a Zoubek. Zájem o knihu samozřejmě nejvíc potěšil šťastné rodiče, tedy její autory.

Pohádkové příběhy se odehrávají v Kladně, v tom městě „za křivoklátskými lesy, řekou Berounkou a lány polí“, kde se dolovalo uhlí a „v ohromné peci se dělalo železo“.

Pohádky napsal kladenský fotograf, rybář a prozaik Luděk Švorc. Sílu textů si ověřil už při jejich zrodu prostřednictvím paní učitelky Markéty Miklošové, která pohádky četla dětem v kladenské mateřské škole Čtyřlístek. Pro knižní vydání si vybral jako spoluautorku kladenskou výtvarnici a grafičku Marcelu Alfonso. Její obrázky nejen text oživily, ale určitě probudí zvědavost dětí a touhu po příbězích, které se za tištěnými slovy skrývají.

Foto Halda, a. s.

Taky jste zvědaví, kdo jsou strýček Šedivák a kluci Chloupek a Zoubek? A o čem pohádky Ludka Švorce vyprávějí? Ve svém zacílení na Kladno byl autor natolik důsledný, že i vydání knihy svěřil ryze kladenskému subjektu, občanskému sdružení s názvem Halda, které ji uvedlo mezi čtenáře na sklonku loňského roku. Myslím, že už titul knížky, jména autora a ilustrátorky, známá v kladenském kulturním životě především mezi starší a střední generací, a volba nakladatele, činného naopak hlavně mezi mladými lidmi, byly zárukou toho, že Kladňáci *Kladenské pohádky* svým vnukům a dětem houfně kupují. V prvních dnech po vydání k tomu samozřejmě přispělo i předvánoční období.

Ale abych vás déle nenapínal. Pohádkové příběhy se odehrávají v Kladně, v tom městě „za křivoklátskými lesy, řekou Berounkou a lány polí“, kde se dolovalo uhlí a „v ohromné peci se dělalo železo“. Že do křivoklátských lesů a k Berounce je z Kladna daleko? To ovšem mohou říci jen lidé, kteří to město neznají. Pro rybáře Švorce je Berounka nepochybně hned za humny, a když nahlédnete do turistické mapy, zjistíte, že i vy jako prostí smrtníci byste se od některého kladenského předměstí dostali téměř souvislým pásmem lesa snadno až k hradu Křivoklát. A což teprve takové pohádkové bytosti jako mocná víla Poldinka, která žila pod Kožovou horou a v okolních lesích prováděla svá kouzla, dřevorubci od Dědkova mlýna, kteří znali celé polesí okolo potoka Kačáku nebo, chcete-li, kolem Lodě-

nice, anebo vášnivý tanečník Lojza Epes, který chodil na tancovačky lesem až do vzdálených Bratronic. Mašinka Šmudla tahala vagony se starým železem v hutích, ale znala i trať z Kladna do Kralup a nepochybně pamatovala i dnes už zaniklou kladensko-nučickou dráhu, po které se do hutí přivázely železná ruda z Nučic a vápenec z Mořiny.

Kladno má konečně „své“ pohádky! radují se kladenští patrioti. Ponechme jim tu radost, avšak dodejme, že prvenství nepatří tak úplně tomuto titulu.

Takhle si může dospělý čtenář spojovat pohádky se známými kladenskými realitami či historií. Při stavbě autobusového nádraží na místě bývalého sadu se skutečně objevil pramen, svědčící, že tam mohl být rybník, byť v něm asi nežil vodník Bedrman, Kladno mělo opravdu městské brány, i když v jejich blízkosti zřejmě nebydlela bába kořenářka Pracharanda nebo doktor Votava, který vyléčil nemocnou Meluzínu (mimořádně, naordinoval jí ozdravné létání v křivoklátských lesích), a v místech dnešního obchodního domu Baumax vskutku býval jeden z místních rybníků a kdoví, třeba s ním zmizel i kouzelný kapr. Pro děti mohou být *Kladenské pohádky* prvním impulzem, aby se o dějiny svého města začaly zajímat. Bezděčně se s Kladnem seznamují také jeho dva malí pohádkoví obyvatelé, myšáci Chloupek a Zoubek, a jejich i náš pohádkový průvodce či vypravěč, strejda Šedivák.

Kladno má konečně „své“ pohádky! radují se kladenští patrioti. Ponechme jim tu radost, avšak dodejme, že prvenství nepatří tak úplně tomuto titulu. Již dávno před Haldou vydával pohádky – nikoli však s kladenskou tematikou – kladenský tiskař

a nakladatel Jaroslav Šnajdr. Patřily k nim třeba *Pohádky stříbrného pramene* napsané rodákem z Karlova u Křivokláta Antonínem Trýbem. Od poloviny 90. let minulého století je na literaturu pro děti zaměřeno nakladatelství Macek – Delta Kladno, v jehož produkci najdeme kromě tradičních titulů také „úsměvné pohádky o zdánlivě samozřejmých věcech“ *Z maminčiny*

kuchyně od někdejší dramaturgyně a ředitelky kladenského divadla Mojslavy Sehnalové. V roce 2010 vydala pražská Tiskárna Daniel pod názvem *Kouzelná fajfka: veselá havířské pohádky* sedmnáct pohádkových příběhů Vladislava Stanovského. Stanovský se narodil v Kladně v roce 1922, za druhé světové války byl totálně nasazen na dole Mayrau a havířské pohádky jsou svébytným způsobem ztvárněné zážitky z té doby.

„U Majrovky byla hospoda, Na Beraníku se tam říkalo. Zastavili se tam vždycky horníci, když šli ze šichty domů. Vede kolem ta cestička z Majrovky ušlapaná, jenže v té písničce se

Kladenští čtenáři mají z nedávné doby dvě pohádkové knížky, které přibližují nedávnou, a dnes už svým způsobem také pohádkovou historii jejich města – dobu, kdy se zde těžilo uhlí, v dolech žili permoníci, tavila se tu ocel, kouř z hutí odnášel vítr a zpívala Meluzína.

zapomnělo, že ta cestička vede do prudkého kopce Kaměňáku...“ Už tenhle začátek první pohádky *Havířská rotyka* musí člověku spojenému s Kladnem zaladit v uchu. Tak je tomu i v mém případě – vždyť tento záznam do čte-

nářského deníku zapisují a Kameňák mám skoro na dohled z okna. Kolikrát už jsem do toho strmého kopce šlapal, třeba zrovna z některé návštěvy Hornického skanzenu Mayrau.

Také všechny další pohádky ze Stanovského knihy mají něco společného s Kladnem či kladenským uhelným revírem. Najdeme tu havíře z Maxovky, dalšího proslulého dolu poblíž Kladna, černokněžníka Ancíáše z Kozovy hory (žil ve skalní jeskyni a jistě se znal s vílou Polďinkou, jejíž bydlíště umístil Luděk Švorc do téže lokality), vodníka Haňavce, jenž na rozdíl od Švorcova hastrmana Bedrmana přebýval v rybníku v kladenské čtvrti Tuchoraz.

Havířské pohádky vznikaly z čerstvých zážitků jejich autora. Po válce pracoval Vladislav

Stanovský jako časopisecký a nakladatelský redaktor, zabýval se literaturou pro mládež, psal knihy pro děti a překládal. Když v roce 2005 zemřel, zůstaly pohádky u jeho přítele a spolužáka z kladenského gymnázia, malíře Františka Skály, který je doprovodil ilustracemi a snažil se o jejich vydání. Zdařilo se mu to, *Kouzelná fajfka* vyšla krátce před Skálovou smrtí, bohužel ale zůstala téměř bez odezvy.

Kladenští čtenáři mají z nedávné doby dvě pohádkové knížky, které přibližují nedávnou, a dnes už svým způsobem také pohádkovou historii jejich města – dobu, kdy se zde těžilo uhlí, v dolech žili permoníci, tavila se tu ocel, kouř z hutí odnášel vítr a zpívala Meluzína.

JIŘÍ MIKA mika@svkkl.cz

POSTŘEHY – NÁZORY

LUDMILA BARTOŇOVÁ bart.l@centrum.cz

Moje knihovnické trapasy

I když jsou veřejností většinou knihovny vnímány jako tichá, klidná, nekonfliktní až nudná místa, my knihovnice víme, že je to jinak. Vyslechneme a zažíváme toho skutečně hodně. Kromě úsměvných, někdy bohužel i nepříjemných situací se nám ale při tomto povolání samozřejmě nevyhýbají ani trapasy. Zažila jsem jich za celá léta spoustu, především v hodně mladém věku. Ale je docela možné, že jsem je jen tehdy silněji vnímala a prožívala.

Dnes už s pousmáním vzpomínám, jak jsem poprvé potkala jako čtenář, pro mne tehdy neznámého a začínajícího, Bolka Polívku. Ve frontě lidí, která se utvořila na vracení knih, jsem si všimla vysokého pohledného mladíka, který se různě „tvářil“, občas koulel očima, a musím přiznat, vypadal trochu jako pacient psychiatrického oddělení. Když na něj konečně přišla řada, zjistila jsem, že dluží docela velkou sumu za upomínky, a také jsem mu to, s dostatečnou vážností, řekla. Opět na mne dělal svoje obličej, usmíval se, prostě šaškoval. To se mi ale vůbec nelíbilo, chladně jsem mu znovu vyložila jeho provinění a pokárala ho, že takhle by to nešlo, protože na knihy jim zdržované čekají další čtená-

ři. A navíc jsem dodala, jak k tomu přijdou ti slušní, kteří vracejí včas. Tvářila jsem se přitom, jako by šlo o zásadní provinění na chodu národního hospodářství. No byla jsem důležitá, nejdůležitější... do chvíle, než se ke mně Bolek naklonil a řekl: „Máte na tváři šmouhu!“ To tedy byla tařka, ale dobře mi tak!

O něco později jsem zažila další trapas a zároveň takový pocit studu, jaký možná do té doby ještě ne. V ženském kolektivu, i v době naprostého nedostatku čehokoli, se sledovaly módní trendy, pochopitelně jsme chtěly být krásné a IN. Tehdy zrovna „letěla“ výrazná ramena, takže jsme rázem všechny vypadaly jako hráči amerického fotbalu. Vycpávky jsme si dávaly dokonce i do triček. Nejlépe takové, které měly suchý zip a daly se přilepit, kde bylo zrovna potřeba. Jednou se za mnou v půjčovně skoro rozběhl starší velmi elegantní pán a potichu mi pošeptal: „Něco z vás vypadlo“ a diskrétně mi do ruky podal ruličku čehosi. Moje odlepená, teď už ušmudlaná, vycpávka! Dovedete si jistě představit, jak má sebevědomá elegance rázem utrpěla. A pak, že knihovny jsou šedivá poklidná pracoviště! Nejsou a nikdy nebyly.

Kavárna a knihovna Mezi Řádky

Kavárna Mezi Řádky, která byla otevřena v srpnu minulého roku na pražském Smíchově neda-leko Anděla, není jen obyčejnou kavárnou. Je také současně pekařstvím a knihovnou. Ale to ještě není vše. Především je sociálním podnikem a dává šanci pracovat lidem s lehkým mentálním postižením.

Název kavárny zcela odpovídá jejímu interiéru. Uvnitř se totiž okamžitě cítíte jako „mezi řádky“. Knihy jsou doslova všude kolem vás. Nejen na policích v knihovně, ale i jako dekorace pod barem a lavicemi.

Vlastní prostor knihovny je v zadní části kavárny. Nabízí klid a pocit oddělení od hlučnější přední části s pekařstvím. Knihovna má v současnosti kolem 2000 titulů, kromě českých i anglické, německé, francouzské a slovenské. Knihovna si našla během krátké doby od svého otevření již kolem čtyř desítek věrných čtenářů. Kromě toho si lze knihy v kavárně i koupit. Část knihovny tvoří antikvariát, který se neustále doplňuje a obměňuje. V současnosti obsahuje kolem tří stovek knih.

Jak knihovna funguje? Stačí, když se jednoduše posadíte ke stolků a dáte si třeba kávu, pokud máte chuť. Pak si můžete knihovnu v klidu prohlédnout a případně knihy prolistovat. V případě, že byste si přáli některou z nich zapůjčit, je potřeba vyhledat knihovníka, který je v kavárně k dispozici od pondělí do soboty mezi 14–22.00 hod. Vyplníte přihlášku a můžete si za malý poplatek začít půjčovat.

Jaké tu najdete tituly? Knihovnu tvoří pozůstatost knih po Josefu Nesvadbovi, kterou kavárna darovala jeho dcera spisovatelka Barbara Nesvadbová. Po něm je také knihovna pojmenována. Velkou část knih však do knihovny darovali a stále doplňují i Ivan Adamovič a Ondřej Neff. V knihovně najdete například tyto skvosty ze žánru sci-fi: *Labyrint* – legendární SF antologie a sběratelská rarita z roku 1962 nebo časopis *Ikarie* – kompletních prvních deset ročníků. Jedná se sice hlavně o publikace tohoto

Foto archiv kavárny

žánru, ale v knihovně se nacházejí také dobrodružné, detektivní i básnické knihy. Tituly jsou převážně pro dospělé, ale své si najdou i děti.

V knihovně se dají na místě zapůjčit i tablety s připojením na internet, který je ostatně k dispozici v celé kavárně.

Občanské sdružení Etincelle však otevřelo tuto kavárnu především kvůli sociální prospěšnosti – umožnit zaměstnání 12 lidem s mentálním postižením. Ti úspěšně zvládají svou práci na pozicích pomocných barmanů, v kuchyni a při úklidu. Pro většinu z nich představuje tato práce velký životní předěl a šanci, jak zažít poprvé pocit užitečnosti a úspěchu. Také vlastní plat jim dává nové možnosti začlenění do větší společnosti. Podporou jsou jim ostatní za-

městnanci v týmu – pracovní asistenti. Snahou je ukázat, že lidé s mentálním postižením dokážou pracovat stejně kvalitně jako lidé zdraví a není tedy důvod odsouvat je na okraj společnosti.

Kavárna o své zákazníky usiluje nejen kvalitními službami, ale také nabídkou kvalitních produktů. Kromě kávy a dalších nápojů nabízí především lehké občedy, polévky, saláty a bagety mnoha druhů. Jelikož součástí kavárny je i pekařství, je možné volit z několika druhů chleba a dalšího pečiva. Zákusek ke kávě je možno vybírat z nabídky dezertů nebo sladkého pečiva. Veškeré pečivo se vyrábí v pekárně v Jilovém u Prahy, kterou rovněž provozuje občanské sdružení Etincelle.

Kavárna je nekuřácká a myslí se i na děti. V prostoru knihovny je pro ně připravena krabice s drobnými hračkami a omalovánkami, dětská židlička a na toaletě pak pro nejmenší přebalovací pult.

V kavárně se také pořádají různé večerní kulturní akce, autorská čtení a autogramiády. Proběhly zde již večery spisovatele Jana Bauera, Báry Nesvadbové, Otomara Dvořáka, Luboše Y. Kolářka nebo scenáristy Ondřeje Štindla. Hudebně i poeticky potěšil například Michal Čagánek. V lednu se s českými holmesology v kavárně slavily 160. narozeniny Sherlocka Holmese doprovázené i výstavou ilustrací. Také se zde uskutečnila vánoční speciální seniorská seznamka 60+, již tradiční akce městské části Prahy 5. Ta ostatně umožnila spolu s dotací z Operačního programu *Praha – Adaptabilita* i vznik této kavárny.

Termíny všech akcí, které se připravují, je možné sledovat na facebookové stránce kavárny <https://www.facebook.com/kavarnameziradky> či na webu www.kavarnameziradky.cz

RADKA PROKOPOVÁ

radka.prokopova@etincelle.cz

Z POKLADŮ...

Institutu umění – Divadelního ústavu

Audiotéka s tematikou divadelní

Audiotéka vznikla v roce 2001 přičleněním stávajícího, z části zapomenutého fondu k oddělení knihovny. Sbírka obsahovala několik stovek gramofonových desek, většinou nezpracovaných a nevidovaných záznamů všech žánrů. Z tohoto fondu byly vyřazeny desky s populární, obecně klasickou a jazzovou hudbou, aby v konečném výsledku fond tvořily výhradně nahrávky s tematikou divadelní, jako je například mluvené slovo, hudební divadlo a baletní hudba. Elektronický katalog Audiotéky je dostupný prostřednictvím internetu a je včleněn do struktury Virtuální studovny IDU (<http://vis.idu.cz/>).

Během několika let byla tato prezenční sbírka šelakových a vinylových desek obohacena novými CD nosiči, které bylo možno z technického hlediska půjčovat čtenářům knihovny i absenčně. Knihovna si záhy uvědomila význam vzácných záznamů na křehkých šelakových deskách, což zájem badatelů jen potvrdil, a chtěla nějakým způsobem zpřístupnit nedostupné nahrávky čtenářům. Připravený projekt digitalizace vyřešil i nutnou ochranu desek před zničením opakovanou manipulací. Nové ochranné kartonové obaly „na míru“ sloužily nejen k bezpečnému transportu na digitalizaci, ale i k šetrnému pozdějšímu uložení do depozitáře.

Ceněné a čtenáři opakovaně žádané jsou hlavně záznamy vytvořené během nacistické okupace v režii a redakční spolupráci Jiřího Frejky, které v roce 1942 vznikaly v Ultraphonu pod názvem Diskotéka dramatického umění, tzv. Divadelní profily, představující 53 snímků z 43 her, jejichž významnou část se ve fondu knihovny podařilo uchovat a zpřístupnit.

Digitalizované a zvukově ošetřené záznamy byly propojeny formou odkazového linku k elektronickému katalogovému záznamu a jsou tak nyní pohodlně dostupné všem badatelům knihovny IDU v rámci otevírací doby Audiotéky (úterý od 9.00 do 12.00 a od 13.00 do 16.00 hod.).

Text a foto **MILAN ČERNÝ** milan.cerny@divadlo.cz
Obrazová příloha viz 3. str. obálky

INSPIRACE Z KNIHOVEN

JARMILA BUREŠOVÁ buresova@kmo.cz

Křeček v knihovně

Hlodavce v žádné knihovně nemají rádi, a pokud by se snad nějaký vyskytl, hledají se okamžitě humánní způsoby, jak jej ze svatostánku vypudit. V tom se Knihovna města Ostravy nijak neliší od ostatních zařízení. Nicméně po provedení výzkumu čtenářské spokojenosti s našimi službami na podzim 2012 a následném mystery shoppingu jsme se rozhodli pozvat do našich půjčoven další zvědavé návštěvníky, tzv. „křečky v knihovně“. S těmi jsme novou ostravskou experimentálně-pozorovací metodou, kombinovanou s dotazníky a individuálními rozhovory, hledali chybějící odpovědi.

V uplynulých měsících jsme zavedli jednotný design knihoven, jednotné orientační značení regálů a polic, sjednotili jsme také způsob stavění knihovnických fondů. Po uzavření jedné „unifikační“ etapy práce s rozdělením, stavěním a označením fondů jsme se rozhodli otestovat, zda idea jednotného postupu vyhledávání v kterémkoli pracovišti KMO byla naplněna, a především jaké je její přijetí uživateli.

Od výzkumného problému jsme se posunuli k hypotézám:

- námi zvolený orientační systém je uživatelsky přívětivý;
- námi zvolené rozdělení knihovnických fondů je uživatelsky přívětivé;
- námi plánovaná další etapa označení beletrie piktogramy je vnímána pozitivně.

Cesta k volbě metody zjišťování a ke stanovení vzorku respondentů

Jednoduchý dotazník s obvyklými otázkami: *uživatel – ne uživatel naší knihovny; kterých pracovišť; zařazení do kategorie; četnost návštěv; užívání jiné knihovny*. V další části byly zadány konkrétní tituly dokumentů k vyhledání. Respondent byl seznámen s tím, že mu je měřen čas vyhledávání a jeho počínání je sledováno tazatelem, který mu bude následně klást doplňující dotazy. Otázky typu: *jak dlouho jste vyhledával; využil jste elektronický online katalog Carmen 2.0, proč*

ano – ne; musel jste se otázat personálu; rozdělení podle žánrů a druhů vám vyhledávání usnadnilo – neusnadnilo; myslíte si, že by piktogramy (předložena nabídka) byly vhodným doplněním orientačního systému? Prostor k vlastním poznámkám, námětům či kritice v závěru dotazníku byl využitvanou součástí a poskytl nám tak zpětnou vazbu na naši změnu ve službách.

Mapa pro postup vyhledávání, připravená pomocí nástroje coggle, se ukázala jako lepší pomůcka pro tazatele než pro respondenty.

Zadání místa výzkumu

Bylo zvoleno pět pracovišť, ve kterých se výzkum odehrával. Půjčovna pro dospělé Ústřední knihovny, která je specifická uložením velké části naučné literatury a značné části beletrie ve skladištích, což uživateli přináší nutnost práce s elektronickým katalogem, vypisováním žádanek, větší anonymitou. Pro možnost srovnání byla vybrána velká pobočka Opavská, lišící se od ústředí tím, že naprostá většina fondu je zde uložena ve volném výběru. Pobočka Výškovická patří k těm větším v KMO, nedávno byla nově přestěhována, a tak bylo zajímavé zjistit, co si návštěvníci o jejím uspořádání myslí. Menší pobočky Daliborova a Hladnovská jsou navštěvovány především místní starší populací a jejich služby jsou tak více založeny na individuální práci s každým čtenářem, pro kterou mají podstatně lepší podmínky než v největších pobočkách.

Zadání kategorií respondentů a osoby tazatelů

Tato část vychází z jednoduchého členění na odlišné „persony“, typické zástupce významných kategorií uživatelů a možných uživatelů. Za každou kategorii odpovídali dva až tři respondenti, což při pěti pracovištích představuje vzorek 60 dotazníků obohacených o spojení s názory z rozhovorů a pozorování při vyhledávání. Tazatelé byli vedoucí pracovníci KMO s praxí knihovníků, během 45–60 minut práce s jednotlivým respondentem byli doprovázeni knihovníkem dané knihovny. Někteří „křečci“ putovali v rámci KMO mezi

jednotlivými testovanými pobočkami, které pro ně v některých případech představovaly neznámé prostředí.

Zástupci kategorií:

- čtenář – uživatel SŠ, VŠ student 18–26 let;
- čtenář – uživatel 26–60 let;
- čtenář – uživatel 60+ let;
- ne uživatel naší knihovny student SŠ, VŠ 18–26 let;
- ne uživatel naší knihovny 26–60 let;
- ne uživatel naší knihovny 60+ let.

Vyhledávání

Vyhledávání probíhalo většinou ve volném výběru, kde je obvyklé abecední řazení beletrie s vyloučením některých žánrů a druhů, zvláště je řazena naučná literatura. Označen je každý regál samostatně. V případě změny jsou tématem či žánrem označeny také jednotlivé police. Zadání beletrie bylo specifikováno pouze jménem autora a názvem knihy, což se ukázalo jako největší problém celého experimentu. Naučná literatura byla vymezena znakem MDT, signaturou, jménem autora, názvem knihy. K užití katalogu se uchýlilo velmi malé procento respondentů. Po diskusi s personálem s upřesněním žánru a témat už respondentům další vyhledávání nečinilo potíže.

Rozdělení vyhledávaných materiálů na beletrii, detektivky, sci-fi, poezii, audioknihy, časopisy a naučnou literaturu bylo následně označeno jako uživatelsky přívětivé zejména v případě, že uživatel hledá podle svého zadání. Lze usuzovat, že nově zavedený popis je zřetelný a funkční, čímž se potvrzuje první hypotéza.

Rozdělení a vyčlenění knihovních fondů do určitých kategorií je uživatelsky přívětivé pro čtenáře s jasnou představou o výběru literatury, umožňuje to také rychlejší cestu půjčovním systémem. Současně se objevily názory, že jsou to právě knihovníci, kteří usilují o velmi podrobné členění, které se pro uživatele může stát nepřehledným. Ve dvou případech byl navržen systém jedné abecední autorské řady pro veškerý fond knihovny bez rozdílů, zda jde o beletrii či naučnou literaturu. Druhá hypotéza, že námi zvolené rozdělení knihovních fondů je uživatelsky přívětivé, byla potvrzena více než 90 % dotazovaných.

V souvislosti s vyhledáváním podle žánrů a témat byla respondentům představena myšlenka

užívání piktogramů a jejich předpokládaná podoba. Tento plánovaný způsob označení beletrie byl přijat pozitivně, pouze s obavou o dostatečnou čitelnost pro všechny a o zachování dosavadního členění fondu. Studenti uživatelé i ne uživatelé značení piktogramy označili za „tagování“, což se jim líbí a zdá se jim srozumitelné. Přidali by piktogram pro povinnou četbu.

Hypotéza, že námi plánovaná další etapa označení beletrie piktogramy je vnímána pozitivně, se potvrdila.

Další zjištění z odpovědí 60 „křečků“

– respondentů

- Naprostá většina respondentů – uživatelů KMO chodí do více poboček současně, vnímá rozdíly vyplývající z jejich rozdílné velikosti a respektuje je.
- 90 % ne uživatelů KMO využívá nebo v minulosti využívalo služeb jiných knihoven, např. Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě, univerzitní, školní (pro potřeby studia), knihovny ve svém bydlišti mimo Ostravu (spíše beletrie), dva se po výzkumu přihlásili do KMO, několik to zvažuje.
- Čas k vyhledání šesti až sedmi zadaných dokumentů byl přibližně stejný bez ohledu na kategorii *uživatel/neuživatel* v rozmezí 8–28 minut, přičemž osm minut bylo pouze v jednom případě; delší čas vyžadovalo hledání s využitím žádanek a skladů, nejobvyklejší doba se pohybovala mezi 12 až 16 minutami.
- Po zadání úkolů respondenti v menších pobočkách obvykle řešili postup vyhledávání ve spolupráci s personálem, po upřesnění žánru nebo témat vyhledávaných materiálů se rychle zorientovali a pracovali samostatně.
- Oceněn byl orientační systém se značením na každém regále, beletrie je popsána a přesně řazena podle dvou prvních písmen z příjmení autora, za užití abecedních rozařovačů.
- MDT tam, kde je označen každý regál přehledem všech znaků, činí vyhledávání snazším, není však jasné další řazení v rámci tříd.
- Vyhledávání v katalogu volili respondenti jako možnost spíše výjimečně; zčásti nebyly vždy přístupné počítače s online katalogy; velká část uživatelů bez ohledu na věk nemá potřebu takto vyhledávat, vybírá si přímo z volného výběru.
- Více využívají online katalog studenti nebo uží-

vatelé velkých poboček se sklady; část dotazovaných nezná všechny možnosti, které online katalog nabízí přístupem mimo knihovnu; část dotazovaných nepracuje s počítačem.

- Jako vyhovující byl označen uživatelem-studentem systém vyhledávání ve skladu: vyhledá záznam v počítači, vypíše žádanku, nemusí přemýšlet nad systémem řazení, knihy mu vyhledají.
 - Většina respondentů z druhé poloviny věkového spektra 26–60 považuje dotaz k personálu jako možnost první volby po vstupu do knihovny, ne uživatelé považují za samozřejmé obrátit se na personál.
 - Naprostá většina uživatelů KMO je spokojena s poskytovanými službami; na způsobu značení fondu a orientačním systémem by nic neměnila.
 - Uvítali by tištěné plátky oddělení či poboček.
 - Výraznější odlišení počítačů k vyhledávání v online katalogu od počítačů pro službu internetu.
 - Názor ne uživatelů/nečtenářů zachycuje jejich vnímání knihovny jako prostředí obchodu – více pracovníků pro individuální přístup k seznámení se službou, knihovna by neměla být samoobslužná.
- Naši „křečci“ netápali, neběhali v knihovně jako ti známi v kole. S humorem a pochopením přijali své dočasné označení experimentálního jedinice

a prokázali, že knihovní služby umějí užívat s rozmyslem, sofistikovaně a s chutí. Samotné hledání bylo částí z nich označeno jako radost z hledání a také jako pozitivní zážitek. Velmi rádi se do akce zapojili, byli potěšeni tím, že knihovnu jejich názory zajímají. Motivace získáním dárkové poukázky s registračním poplatkem do naší knihovny na jeden rok se ukázala jako nepodstatná, část respondentů ji nevyužila. Pozitivně byl výzkum vnímán námi tazateli – setkávání se s uživateli i nezaregistrovanými dotazovanými hosty bylo obohacením o řadu zajímavých názorů a připomínek, díky kterým jsme získali další pohled na každodenní služby knihovny.

Vyhodnocení našeho prvního experimentálního kombinovaného testování potvrdilo hypotézy, byť u druhé je potvrzení s doplňujícími připomínkami, v daném znění:

- námi zvolený orientační systém je uživatelsky přívětivý;
- námi zvolené rozdělení knihovních fondů je uživatelsky přívětivé;
- námi plánovaná další etapa označení beletrie piktogramy je vnímána pozitivně.

Poskytnutou zpětnou vazbu využijeme k dopracování detailů v práci s knihovními fondy, čímž vyjdeme vstříc uživatelům.

Čtrnáctá pohádková Noc s Andersenem startuje v pátek 4. dubna 2014

Další ročník společného čtení pohádek organizuje Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR společně se Spolkem slovenských knihovníků a knižnic ve více než tisícovce zaregistrovaných knihoven, škol, domů dětí, k nimž se přidávají i hasiči, pionýři, junáci, skauti, centra pro rodinu a letos poprvé také společenství rodin, zkrátka všichni ti, kteří rádi čtou, milují noční dobrodružství a putování za tajemstvími.

WWW.NOCSANDERSEMEM.CZ

Podklady jsou čerpány
ze souborné článkové databáze ANL a Anopressu

ZÍDEK, Svatopluk. Přestavba gotického hradu na knihovnu v Soběslavi. *Casopis Stavebnictví*, 2013, 11–12, s. 68. ISSN 1802-2030.

Průběh popisuje záchranu gotického hradu v Soběslavi a jeho přestavbu na městskou knihovnu. Přestavba získala cenu za nejsympatičtější projekt v E.ON Energy Globe Award ČR 2013 a další ocenění. Autor vysvětluje způsob vytápění knihovny, izolaci obvodových stěn, nemožnost instalování tepelných čerpadel, solárních a fotovoltaických panelů aj. O vítězství soběslavského projektu nerozhodla odborná porota, ale občané ve veřejném hlasování.

ČÍSAŘ, Jaroslav, REITEROVÁ, Dana a VOJÁČEK, Vladimír. Když už nerozhoduje nástěnka. *Biblio: časopis pro čtenářskou veřejnost – o knihách ze všech stran*, 2014, 2(7) (leden), s. 4–7.

Rozhovor s vedoucí knihovny Danou Reitrovou a místostarostou Milína Vladimírem Vojáčkem o budování knihovny, jejích počátcích, fondu, službách, které knihovna nabízí svým uživatelům, o náplni práce knihovnic, ocenění Knihovna roku 2013, dále o fungování knihovny jako kulturního centra v Milíně. V. Vojáček také hovořil o projektu přebudování staré sýpky, kde knihovna sídlí.

BÖHM, Tomáš. Tomáš Böhm: Adoptujte si v Národní knihovně rukopis! *Pražský kurýr*, 2013, 4 (prosinec), s. 12–15. Dostupné také z: <http://www.top09.cz/files/soubory/prazsky-kuryr-praha-1-prosinec-2013.pdf>.

Rozhovor s generálním ředitelem Národní knihovny ČR o stěhování sbírek NK do Hostivaře, revitalizaci Klementina, managementu NK ČR, akcích pro zaměstnance, adopci rukopisů, výstavách a projektech v roce 2014 (například vystavení Kodexu vyšehradského). Zmínil dále, co znamená adopce rukopisů – jde o nahrazení středověkého originálu uměleckou kopií a adopci ho vlastně lze sponzorovat.

TRÁVNÍČEK, Jiří. Jaci jsme čtenáři. *Biblio: časopis pro čtenářskou veřejnost – o knihách ze všech stran*, 2013, 1(6) (prosinec/2), s. 10–11.

Průběh seznamuje s výsledky třetího průzkumu (2013), který byl zaměřen na obyvatele ČR starší 15 let. Autor se v něm kromě jiného zabývá čtením samotným, pozornost věnuje čtení digitálnímu, internetu (četnost používání), elektronickým zaříze-

ním, tištěné versus elektronické četbě. Stručně také zmiňuje výsledky průzkumu věnované veřejným knihovnám.

ZVĚŘINA, Antonín. Krajská knihovna v Brodě slaví 120 let. *Jihlavské listy*, 2014, 8(28. 1. 2014), s. 8.

Krajská knihovna Vysočiny v Havlíčkově Brodě letos oslaví 120 let od svého založení. Během celého roku se uskuteční řada akcí připomínajících toto výročí. Mimo jiné ve formě tematických Večerů (jedenkrát za měsíc), pořadů týkajících se historie knihovny, nadstandardních výpůjčních služeb aj. Autor v příspěvku popisuje historii a současnou situaci této instituce.

JUNGOVÁ, Ivana. Kvalita a Mystery shopping: anketa. *Veřejná správa*, 2013, 24(22), s. 10–11. ISSN 1213-6581.

Průběh zachycuje názory pěti odborníků z našeho oboru a současně vedoucích pracovníků knihoven (Lenky Málkové, Ondřeje Fabiána, Stanislavy Kavanové, Miroslavy Sabelové a Dany Lošťákové) na hodnocení formou mystery shoppingu a důsledky tohoto hodnocení na chod jejich institucí. Všichni výše jmenovaní popsali, jak probíhal samotný proces mystery shoppingu, dále potom analýzu jednotlivých zjištění. V tomto čísle vyšel ještě jeden příspěvek obsahující tematiku (nejen) mystery shoppingu (ZBIEJCZUK SUCHÁ, Ladislava a JUNGOVÁ, Ivana. Knihovna žádoucí? Ptejte se na přání a experimentujte: informační profesionálové. *Veřejná správa*, 2013, 24(22), s. 14–15. ISSN 1213-6581).

HOUŠKOVÁ, Zlata. Jak získat a udržet mladé lidi v týmu?: cena MARK. *Veřejná správa*, 2013, 24(22), s. 20–21. ISSN 1213-6581.

Autorka se ve svém příspěvku zabývá věkovou analýzou provedenou v českých knihovnách a aspekty, které by udržely mladé, perspektivní a vzdělané lidi v knihovnách. Dále se v něm věnuje motivacím, jak toho dosáhnout a jako příklad uvádí cenu MARK, která se každoročně uděluje mladým knihovníkům do 35 let. Popisuje rovněž proces přihlašování, posuzování a následné vyhlášení ceny včetně odměny. Příspěvek doplňují tři otázky, na které odpovídají nositelky ceny MARK Blanka Vorličková (2012) a Helena Hubatková Selucká (2011).

Před 85 lety, 1. 4. 1929, se v Brně narodil spisovatel **Milan Kundera**. Pochází z rodiny muzikologa, studoval literaturu a estetiku na Univerzitě Karlově, pak přešel na FAMU, kde později přednášel světovou literaturu. Začínal jako básník (*Člověk zahrada širá*, *Poslední máj*, *Monology*) a dramatik (*Majitelé klíčů* a *Ptákovina*), v esejistickém *Umění románu* se věnoval tvorbě V. Vančury. Mezitím se však již obrátil k próze v povídkách z cyklu *Směšné lásky* (1963 až 1968), kde našel svůj pravý tón. První román *Žert* (1967) se vyrovnává s obdobím 50. let a patří k nejvýznamnějším dílům moderní české literatury. Po roce 1969 bylo Kunderovi znemožněno doma publikovat a v roce 1975 odešel do Francie, kde žije dodnes a má francouzské občanství. Od poloviny 80. let píše francouzsky. Je autorem divadelní variace na Diderotův román *Jakub a jeho pán*. Ještě doma napsal, avšak ve Francii vydal romány *Život je jinde* (1973) a *Valčík na rozloučenou* (1976). Ve Francii pak ještě v češtině napsal romány *Knihy smíchu a zapomnění* (1979), *Nesnesitelná lehkost bytí* (1984) a *Nesmrtelnost* (1990). Ve francouzštině vznikly esejistické knihy *Umění románu* (1986), *Zrazené testamenty* (1993), *Opona* (2005) a *Setkání* (2009) a romány *Pomalost* (1995), *Totožnost* (1997) a *Nevědění* (2003). Zatím poslední knihou je román *Oslava bezvýznamnosti* (2013). Se svou vlastní udržuje Kundera jen sporadické kontakty a jeho dílo zde oficiálně v úplnosti dosud nevyšlo, zejména to psané francouzsky. Kundera je nejznámějším českým spisovatelem druhé poloviny 20. století, jeho román *Nesnesitelná lehkost bytí* se stal světovým bestsellerem a byl v roce 1988 zfilmován americkým režisérem Philipem Kaufmanem; Kundera se však od filmu distancoval a od té doby zakazuje jakékoli adaptace svého díla. Je pověstný svou precizností týkající se např. překladů i tím, že neposkytuje interview a nevystupuje veřejně ani na žádných literárních akcích či festivalech. Pravidelně bývá navrhován na Nobelovu cenu, doma získal mj. Cenu Jaroslava Seiferta a Státní cenu za literaturu, řadu dalších cen pak po celém světě.

Před 100 lety, 4. 4. 1914, se narodila francouzská spisovatelka **Marguerite Durasová** (†1996), autorka románů *Moderato cantabile*, *Vicekonzul*, *Je léto*, *půl jedenácté večer*, *Bolest* či *Milenec*, za který

získala Goncourtovu cenu; věnovala se též divadlu a filmu, řada jejích děl byla zfilmována. Je autorkou scénáře k proslulému filmu *Hirošima, má láska*.

Před 90 lety, 7. 4. 1924, se narodil rakouský spisovatel populárních společenských románů **Johannes Mario Simmel** (†2009); mezi jeho nejznámější díla patří *Láska je jen slovo*, *Všichni lidé bratry jsou*, *Nemusí být vždycky kaviár* či *Nikdo není ostrov*.

Před 100 lety, 8. 4. 1914, zemřel český spisovatel a novinář **Jakub Arbes** (*1840), autor romanet, obsáhlejších povídek s dobrodružným, napínavým dějem (např. *Svatý Xaverius*, *Newtonův mozek*, *Akrobati*, *Zázračná madona* aj.); psal také publicistiku, monografie a romány (např. *Adamité*, *Moderní upíři*, *Štrajchpudlici* či *Mesiáš*).

Před 170 lety, 16. 4. 1844, se narodil francouzský spisovatel **Anatole France** (†1924), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1921), autor románů *Thais*, *Červená lilie*, *Historie našich dnů*, *Komická historie*, *Ostrov tučňáků*, *Vzpoua andělů* či *Bohové žizni* nebo historického spisu *Jana z Arku*.

Před 450 lety, 26. 4. 1564, byl pokřtěn (datum narození není přesně známo) největší dramatik všech dob **William Shakespeare** (†23. 4. 1616), autor *Sonetů* a dalších básní a především více než třiceti her, tragédií (*Macbeth*, *Othello*, *Hamlet*, *Král Lear*, *Romeo a Julie* aj.), komedií (*Sen noci svatojánské*, *Mnoho povyku pro nic*, *Zkrocení zlé ženy* aj.), romancí (např. *Zimní pohádka* a *Bouře*) a historických her (*Richard III.*, *Jindřich IV.*, *Jindřich V.* či *Jindřich VI.*).

Před 100 lety, 26. 4. 1914, se narodil americký prozaik **Bernard Malamud** (†1986), spolu se Saulem Bellowem a Philipem Rothem největší americký židovský spisovatel, autor románů *Příručí*, *Nový život* či *Správkař*, za který získal Pulitzerovu i Národní knižní cenu.

Před 140 lety, 28. 4. 1874, se v Jičíně narodil rakouský novinář, dramatik a spisovatel českého původu **Karl Kraus** (†1936), autor monumentálního knižního dramatu *Poslední dnové lidstva* (v novém překladu pod názvem *Poslední chvíle lidstva*); česky vyšel též výbor básní *Moc a bezmoc slova* a výbor textů *Soudím živé i mrtvé*.

Krádeže knih v knihovnách

Na začátku padesátých let minulého století bývaly u východu z knihovny branky, které byly ovládány pedálem u výpůjčního pultu. O deset let později jsem v rámci výzkumu čtenářských zájmů v jedné předměstské pobočce počítala procenta knih vypůjčených v různých tematických skupinách. Zjistila jsem, že v těch skupinách, které se nejvíce půjčují, bylo obvykle také velké procento krádeží. Kradly se například knihy o druhé světové válce, matematice, judu, rybaření, šachové hře, etiketě, pěstování kaktusů, motorkách, truhlářství, dietetice a výrobě vína. Ztráty byly dost velké. Utěšovala jsem se tehdy tím, že krádeže knih jsou zároveň ukazatelem čtenářských zájmů.

Knihovníci se tenkrát snažili napravit obraz zamračených přísných hlídačů. Chtěli toho dosáhnout odstraněním branek a omezením dozoru. Následoval nárůst počtu krádeží, který však knihovníci trpělivě snášeli. Až teprve případ Joe Ortona je přesvědčil, že přehnaná volnost přístupu není dobrý nápad.

Joe Orton se svým partnerem Kennethem Halliwayem se pustili do „guerillové války“ proti veřejným knihovnám. Vystříhávali z knih umělecké ilustrace a vylepovali si jimi stěny bytu. Jejich „umělecká činnost“ se však neomezovala jen na to, ale spočívala také ve výtvarných změnách v knihách umístěných na regálech veřejných knihoven. Například na obálku básní Johna Betjemana dali fotografii skoro nahého tetovaného muže. Nakonec byli odsouzeni na šest měsíců vězení. Knihy, které poškodili, jsou zachovány ve sbírkách *Islington Local History Centre*, některé z nich jsou k vidění online (www.joeorton.org/Pages/Joe_Orton_Gallery13.html).

Ortonův případ otevřel knihovníkům oči. Začali hledat nové metody ochrany knih proti krádeži. Branky kontrolované pedálem se však do knihoven už nevrátily. Místo toho přišly branky elektronické a jim podobná technická zařízení, která se stále zdokonalují.

Ale i nepoctiví čtenáři zdokonalovali své metody, ovšem už to neměli tak snadné jako jejich předchůdci. Proslýchá se například, že v jedné knihovně krátce po zavedení elektronické branky házeli studenti svým kamarádům knihy z okna, dokud jej knihovna nezamkla.

V roce 1972 organizovaly *Antique Booksellers Association* a *Rare Books Group* (část *Library Association*) konferenci o problémech krádeží v knihovnách. (*Book thefts from libraries*. London: Antiquarian Booksellers Association, 1972.) O dvacet let později se k problému vrátila *Crime prevention Unit* (Burrows, John. *Theft and loss from UK libraries: a national survey*. Great Britain, Police Research Group, Crime Prevention Unit, 1992). Zjistila, že krádeže v knihovnách přijdou ročně na více než 150 milionů liber a že každá veřejná knihovna ztratí během roku průměrně 5,3 % knihovního fondu.

K řešení této situace je zapotřebí spolupráce mezi knihovníky a knižním trhem. *Antiquarian Booksellers Association* a *Library Association* (nyní CILIP) vydaly pro své členy doporučení jak bránit prodej kradených knih (www.cilip.org.uk/rare-books-and-special-collections-group/policy-statements/theftbooks-and-manuscripts-libraries). Doporučení se opírá o dva principy: knihovny mají povinnost chránit svůj majetek a knihkupci mají právo na zisk z prodeje poctivě získaných knih.

Od knihoven se očekává, že knihy budou uloženy v chráněných prostorách, každá bude označena jako majetek knihovny a zapsána v katalogu. Knihovníci si budou pravidelně všimnout dění na antikvárním trhu, sledovat dražby a pátrat po ukradených knihách. V legitimně vyřazovaných knihách musejí rušit vlastnická označení.

Knihy nepoctivě získané z knihoven se někdy najdou na knižním trhu v cizině. Organizace *International League of Antiquarian Booksellers* má mezinárodní databázi ukradených knih (www.stolen-book.org), informace o některých lze dohledat také v databázi kradených uměleckých předmětů (www.artloss.com/en).

Dlouholetý boj o zachování Petersovy hudební knihovny pro veřejnost v Lipsku byl úspěšně završen. Vzácná sbírka hudebnin, které se vážou ke slavné hudební minulosti Lipska, obsahuje přibližně 23 500 dokumentů – cenné autogramy, vzácné rukopisy, první vydání děl a dopisy slavných osobností německé hudby. Bohatě jsou zastoupeni skladatelé německé romantické hudby 19. století, například první vydání *Walpurgisnacht* od Felixe Mendelssohna Bartholdyho, ale i rukopisy slavné rodiny Bachů. Město Lipsko se rozhodlo uchovat tuto vzácnou sbírku a ve spolupráci s ministerstvem kultury, Saxonovým ústavem umění a věd a řadou kulturních nadací celou sbírku odkoupilo. Její význam daleko přesahuje hranice města Lipska, sbírka obsahuje cenné graduály užívané ve středověku, byzantské zpěvníky, hudební časopisy z 18.–20. století, vědecké a kritické edice, muzikologické práce, speciální kolekce operních libret ze 17.–20. století a portréty slavných skladatelů. Sbírkou založil roku 1894 generální ředitel hudebního vydavatelství C. F. Peters, v roce 1938 byla v majetku Henri Hinrichsena, který byl židovského původu, a tak mu byla v roce 1939 zabavena fašisty. Po složitých peripetiích se ve 20. století vrátila rodině Hinrichsenů, od níž byla v roce 2013 odkoupena a uložena v Městské knihovně v Lipsku.

(*Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen*, Jg. 6, Nr. 3/2013)

Podduklianská knižnica na Slovensku oslavila v loňském roce 20. výročí zavedení nové knihovnické služby do regionálního knihovního systému zakoupením dvou bibliobusů. Na počátku stál holandsko-slovenský projekt Program spolupráce s východní Evropou, do kterého se tato knihovna zapojila jako jediná na Slovensku. Již od počátku chtěla řešit dostupnost knihovních fondů pro venkovské knihovny, které byly nejvíce postiženy rozpadem střediskových systémů v 90. letech 20. století. Okres Svidník byl vybrán jako optimální pro zavedení bibliobusů, protože má mnoho obcí s malým počtem obyvatel a bibliobusy měly fyzicky i psychologicky odbourat vzdálenost mezi městem a venkovem. Projekt byl realizován za finanční podpory holandské vlády a Ministerstva kultury SR. Služby

v bibliobusech se začaly poskytovat pro 74 obcí s počtem obyvatel 20 319 s týdenní periodicitou. Za 20 let své činnosti vypůjčily bibliobusy téměř dva miliony knih, tj. v průměru 100 000 výpůjček ročně. V letech 1993–2012 navštívilo bibliobusy téměř 500 000 zájemců, tedy průměrně 24 000 za rok! Za dvě desetiletí své činnosti se zde zaregistrovalo 35 000 uživatelů. Podduklianská knižnica celý projekt hodnotí velmi pozitivně, čas ukázal jeho opodstatněnost a velký význam pro svidnický region. Bibliobus je polyfunkční a plně nahrazuje funkci obecní či školní knihovny, zpřístupňuje knihovnické služby v nejdlehlších částech Slovenska a nabízí obyvatelům venkova větší možnosti kulturního využití a přístupu k informacím.

(*Knižnica*, ročník 14, číslo 11–12/2013, s. 31–34)

Téměř před rokem byla otevřena veřejná knihovna ve Hallonbergenu poblíž Stockholmu, která se stala první certifikovanou knihovnou LGBT ve Švédsku. Toto označení znamená aktivní snahu knihovny o vytvoření rovného přístupu i pro LGBT komunitu (Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender). Hodně úsilí je zaměřeno na vzdělávání zaměstnanců a na získání certifikátů LGBT, které uděluje Švédská federace LGBT. Ve Švédsku získalo certifikát již 150 zařízení, většinou v oblasti zdravotní péče, ale už tři další knihovny zahájily proces certifikace, který trvá šest měsíců. Každá organizace, která usiluje o certifikát LGBT, zažije spoustu změn ve způsobu práce a v interakci s uživateli. Knihovna v Hallonbergenu musela změnit provozní pokyny a informace prezentované na webové stránce, ale i informační plakáty. Musela například upravit text plakátů z „příjit s tátou a mámou“ na „dospělé“, protože ji navštěvují i děti, které nemají tátou nebo mámu. Na konci certifikace museli všichni zaměstnanci knihovny podstoupit test, který ověřuje nejen faktické znalosti o problematice LGBT, ale i změnu myšlení v této oblasti. Knihovna v Hallonbergenu není největší v této oblasti Švédska, ale je rozhodně velmi navštěvovanou právě díky diskusím a otázkám, které téma LGBT otevírá.

(*Scandinavian Public Library Quarterly* – Vol. 46, No. 4/2013, s. 22–25)

Úplný přehled novinek najdete na adrese
http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php?page=09_Okn/Prirustky.htm

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

Biblioteki za rubežom 2013/1 : otkrytyj dostup : sbornik / sostavitel' D. A. Beljakova. [Knihovny v zahraničí 2013/1 : volný přístup. Sborník.] Moskva: Centr knigi Rudomino, 2013. 179 s.

ISBN 978-5-905626-82-1 Kfe 39.685

Bibliotheken und Sammlungen im Exil / herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für Exilforschung ; Society for Exile Studies von Claus-Dieter Krohn und Lutz Winckler. [Knihovny a sbírky v exilu.] München: Text + Kritik, 2011. ix, 262 s. : il., portréty, faksim. Exilforschung ; Bd. 29.

ISBD 978-3-86916-143-3 Kdb T 227514

International standard ISO 2789 – Information and documentation – International library statistics / International Organization for Standardization. 5th ed. [Mezinárodní norma ISO 2789 – Informace a dokumentace – Mezinárodní statistika knihoven.] Geneva: International Organization for Standardization, 2013. v, 71 s.

Kk 39.733

WOŁOSZ, Jan. Meandry polskiego bibliotekarstwa 1991–2011. [Meandry polského knihovnictví 1991 až 2011.] Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2012. 276 s. : faksim. Nauka, Dydaktyka, Praktyka.

ISBN 978-83-61464-43-3 Kdb 39.537

Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2012. III. díl. Knihovny a vydavatelská činnost. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2013. 67 s. : převážně tabulky.

ISBN 978-80-7068-274-6 Kq 9.608/B

Automatizace knihovnické a informační činnosti

IGLESIAS, Edward. Robots in academic libraries : advancements in library automation. [Roboti v akademických knihovnách. Pokrok v automatizaci knihoven.] Hershey: IGI Global, 2013. 244 s. : il.

ISBN 978-1-4666-3938-6 Ab 39.695

Library use eBooks : 2013 edition. [Využívání elektronických knih v knihovně.] New York: Primary Research Group, 2013. 104 s. : tabulky.

ISBN 978-1-57440-223-0 K1 39.693

Architektura knihoven

HAUKE, Petra, Karen LATIMER and Klaus Ulrich WERNER, eds. The green library : the challenge of environmental sustainability. [Zelená knihovna. Výzva k udržitelnosti životního prostředí.] Mün-

chen: De Gruyter Saur, 2013. viii, 433 s. : il., grafy, tabulky, plány. IFLA publications, 161.

ISBN 978-3-11-030927-0 Aa 39.715

Organizace knihovnických fondů

LUBAS, Rebecca L., Amy S. JACKSON and Ingrid SCHNEIDER. The metadata manual : a practical workbook. [Manuál metadat. Praktická příručka.] Oxford: Chandos, 2013. 216 s. : il.

ISBN 978-1-84334-729-3 Od 39.699

SATIJA, Mohinder Partap. The theory and practice of the Dewey Decimal Classification System. 2nd ed. [Teorie a praxe Deweyho desetinného třídění.] London: Chandos, 2013. 302 s. : grafy, tabulky. Chandos information professional series.

ISBN 978-1-84334-738-5 Of 39.698

Sítě knihoven

Biblioteca Antiqua 2013 : sborník z 22. konference, 30.–31. října 2013, Olomouc / editoři Rostislav Krušínský, Tereza Vintrová. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci ; Ostrava: Sdružení knihoven České republiky, 2013. 199 s. : il., faksim.

ISBN 978-80-7053-301-7 (Vědecká knihovna v Olomouci)

ISBN 978-80-86249-69-8 (Sdružení knihoven České republiky) Ti 39.732

JANATA, Michal. Nesamozřejmost vědy a techniky : průvodce historickým fondem Národní technické knihovny v Praze jako pokus o dílčí syntézu. Praha: Malvern, 2013. 259 s. : il., faksim.

ISBN 978-80-86504-30-8 (Národní technická knihovna)

ISBN 978-80-87580-46-2 (Malvern) Zd 39.704

Veřejné knihovny Královéhradeckého kraje v roce 2012. Hradec Králové: Studijní vědecká knihovna, 2013. 1 CD-ROM : il., grafy, tabulky.

Kqn 495/CD-ROM

KNIHOVĚDA

BRODSKÝ, Pavel. Krása českých iluminovaných rukopisů. Praha: Academia, 2012. 366 s. : barev. il., faksim.

ISBN 978-80-200-2175-5 Xaa 39.410

FORSTOVÁ, Eva. Knihy podle norem : kulturní instituce v systému řízené kultury : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha: Univerzita Karlova, 2013. 173 s. – Mnemosyne, sv. 8.

ISBN 978-80-7308-450-9 Xc 39.722

Z POKLADŮ

INSTITUTU UMĚNÍ – DIVADELNÍHO ÚSTAVU

První kompletní nahrávka
 Prodané nevěsty na 15 deskách
 (His Master's Voice 1933) ➔

Etiketa desky s *Prodanou nevěstou*
 v nastudování Otakara Ostrčila
 ↓

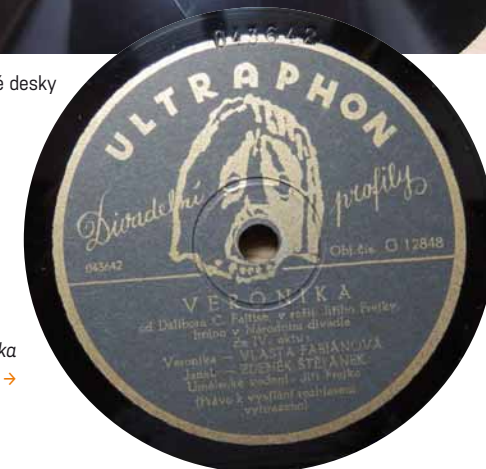
Vyřazené gramodesky ↓

↑ Původní šelakové desky s ozdobným albem

← Kartonový obal k zabezpečení křehkých desek

Etiketa desky
 Divadelní profily
 se záznamem hry
 D. C. Faltise *Veronika*
 v režii Jiřího Frejky ➔

BŘEZEN MĚSÍC ČTENÁŘŮ V KNIHOVNÁCH 2014

DO KONCE VÝPŮJČNÍ LHŮTY ZBÝVÁ:
6 HODIN 15 MINUT

BŘEZEN
MĚSÍC ČTENÁŘŮ
3

SKANSKA

skip

mančest

MUZEUM
MILADSKÁ VILA
20

